

K 9300
1

წიგნი ჯაფარიძის

უფრო ბიბლიოთეკის
დაქვეყნების

ბიბლიოთეკის

დაქვეყნების

პიორგი ჯავახიშვილი

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

პროტოკოლის ლექსიკონი

სსე-2000
შემოწმებულია

ს. ს. „გამომცემლობა აჭარა“
ბათუმი – 1997

წინამდებარე პროტოტიპების დეკლარაციის სიბრუნის პრეტენზია არა აქვს. ქართული ლიტერატურული პერსონაჟების დეკლარაცია რომ შეიქმნება, თანდათანობით შეიქმნება, დაიხვეწება პროტოტიპების დეკლარაციის მიუხედავად ამის, ამ სხილთაგან წარმოდგენილი მასალები გარკვეულ სამსახურს გაუწევს ქართული ლიტერატურით დაინტერესებულ მკითხველს, მწიგნობრებს, პედაგოგებს და მოსწავლე-ახალგაზრდობას.

წამყვანი ელენა ბათუმის მუზეუმი
 ცნობილი ლიტერატურის მკვლევარი, პროფესორი
 ალექსანდრა ნაველიშვილის
 ნათელ ხსოვნას

საბარძიველოს
 მრეწველი
 ბიბლიოთეკა

© ს. ს. „ამომცემლობა აჭარა“ – 1997

0505040000 - 14
 X 8 621 (08) - 97 1997

პერსონაჟები და პროტოტიპები

წინაბჭე

ქართული ლიტერატურის ისტორიის გრძელ მანძილზე მხატვრულ ლიტერატურაში შექმნილია ისეთი პერსონაჟები, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან როგორც კარგებული ნიშნებით, ისე ხულიერი სამყაროთი. თვითეული მათგანის ჩამოყალიბებაში შემოქმედი იყენებდა ნიჭსა და წარმოხაზვის ფანტაზიასთან ერთად წინარე სახეს, რომელსაც ლიტერატურისმცოდნეობაში პროტოტიპი ჰქვია.

პროტოტიპები ძირითადად ახალი და უახლესი ქართული ლიტერატურის ნაყოფად მიიჩნევათ, მაგრამ ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში პროფესორმა დავით ჩუბინაძემ მიაღწია მითითა „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟების ისტორიულ ანალოგიებზე. ცნობილი მეცნიერის აღზრდილმა, სახელმწიფო პოეტმა აკაკი წერეთელმა კი თავისი ნაფიქრი 1899 წელს გამოქ-

ვეყნებული დექის „ცოცხალი ხურათების“ ხქო
 ლიოში ჩამოყალიბდა: „ჩვენი აზრით, რუსთავე-
 ლმა „ვეფხისტყაოსანში“ როტევიან მეფედ გი-
 ორგი მეფე გამოხაზა – თამარის მამა, თინათი-
 ნად – თამარი, სოკრატ ბრძენად – ჭიაბერი
 და ავთანდილად – მხარგრძელი ზაქარია.
 თამარიც მამის ერთა იყო და ტახტზე აიყვანა.
 მიხი გამეფება ჭიაბერმა ურჩია მეფეს“. (ქურნ.
 „აკაკის კრებული“, 1899, №7, გვ. 1-5, აკაკი,
 თხზულებანი ტ. II, თბ., 1950, გვ. 414).
 შემდეგშიც, მიუხედავად დავით ჩუბინაშვილისა
 და აკაკი წერეთლის ამ მოხაზრებისა, პროტო-
 ტიპის ძიებას ძველი ქართული ლიტერატურის
 („ვეფხისტყაოსნის“ და „სიმბრძნე ხიფთისას“
 მაგალითიც კმარა), ნაცვლად იწყებდნენ მე-19
 საუკუნის ლიტერატურიდან. ე. ი. პროტოტიპი
 რეალიზმის ნაცვლად მიაჩნდათ.

მე-20 საუკუნის 30-იან წლებში, პირველად,
 პროფესორმა სიმონ ზუნდაძემ მიაქცია ყურად-
 დება პროტოტიპების კვლევას და ეგნატე
 ნინოშვილის ნაწარმოებების მიხედვით რიგ
 პერსონაჟებს მოუძებნა პროტოტიპი.

ქართველ მწერალთა ლიტერატურულ მემკ-
 ვიდრეობაში პროტოტიპების შესწავლისათვის

ზრუნავდნენ მკვლევარები: ალექსანდრე ჩავლე-
იშვილი, ხოლომონ ცაიშვილი, მიხეილ ჩიქოვა-
ნი, მალვა დადიანი, ქსენია სიზარულიძე,
ხოლომონ ყუბანეიშვილი, ალექსანდრე დლონ-
ტი, იოსებ მეგრელიძე, ანტონ შინთიბიძე,
ამბერკი გაჩეჩილაძე, ივანე ლოლაშვილი, ხარ-
გის ცაიშვილი, როსტომ ჩხეიძე, ხერგი ჭილაია,
კარპევ დონაძე და სხვები. მათი ნაშრომებიდან
ამომარცხვლილი მასალები ჩათვლილია წინამდებ-
არე ნაშრომის ზანდუკში.

ცნობილი პროცესია, რომ პროტოტიპი ლი-
ტერატურულ გვირად ჩამოყალიბებამდე ე. ი.
ტიპიზაცია საკმაოდ დიდ გზას გაივლის. ამ
გზის დასაწყისში დგას პირველსახე, რომლის
ზასიათით და ცხოვრებით საზრდოობს განზო-
გადებული ტიპი-სახე.

მამახადაძე, როგორც ლიტერატურულ ტიპს,
იხე პროტოტიპსავე, ხაინტერესო ისტორია აქვს.
აი, ამის დამადასტურებელი ზოგი ფაქტიც:

თავის დროზე, ეგნატე ნინოშვილის გამოქ-
ვეყნებულმა მოთხრობებმა მკითხველის ყურა-
დდება იმდენად მიიქცია, რომ პროტოტიპებმა
იცნეს თავიანთი თავი და ერთერთმა მათგანმა,
მოხე ცინცაძემ, „მოხე მწერლის“ პერსონაჟის

– მოხე გულფუჭაძის პროტოტიპმა, ხანივერთაძე კი მიმართა სასამართლო ორგანოებს, ზოლოდავით დროიძის, იასონ უქმაძის და ხზვების პროტოტიპები მწერალს ცემითა და სიკვდილით ემუქრებოდნენ. უფრო ადრე იცნეს თავიანთი თავი დანიელ ჭონქაძის „ხურამის ციხის“ კმირთა პროტოტიპებშიც და მოთხოვნის ავტორის ხიდიდან გადაგდება დააპირეს.

პროტოტიპის ძიების საქმეში უპირველესი მნიშვნელობა აქვს ამა თუ იმ მწერლის შემოქმედებითი ლაბორატორიის გაცნობას. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ვაჟა ფშაველას აზრი.

ვაჟა ფშაველა თავისი ნაწარმოებების პერსონაჟების პროტოტიპების ამბავს საიდუმლოდ თვლიდა. იგი, იპოლიტე ვართაგავასადმი მიმართულ წერილში, სხვათა შორის, „გოგოთურ და აფშინას“ დაწერის თაობაზე, წერდა, „თუ რა პირადმა განცდამ, რა შემთხვევამ დამაწერინა – „გოგოთურ და აფშინა“, ან ვინ მყავს გოგოთურად, ვინ აფშინად დახატული, ვგ ჩემი საიდუმლოებაა და საფლავში თან ჩავიყოლებ, მაგას არ ვიტყვი და არც საჭიროა, რადგან თქმა არაფერს შეჰმატებს საქმეს და უთქმელობითაც არაფერს დააკლებს“ (ვაჟა ფშაველა,

თხზულებანი, ტ.9, გვ. 368, 1964). მიუხედავად
 ასეთი კატეგორიული ტონისა, პოეტის ნაიდე-
 მლოებას მაინც აეზადა ფარდა. გოგოთურში,
 როგორც თვით პოეტი ამბობს: „გოგოთურად
 ვგუობდი თავის თავსო“. გარდა ამისა, გოგო-
 თურს მაინც ჰყოლია სხვა პროტოტიპიც. იგი
 მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში, სოფელ
 ყოფიელი გოგოთური ყოფილა, „ფრიად ახო-
 ვანის ტანისა, ღამაზი ხაზისა და დიდი ჯანის
 პატრონი, მაგრამ მშვიდი და ღმობიერი“.

პროტოტიპებს იყენებდნენ თავიანთი შედე-
 ვრების შექმნის დროს, აგრეთვე, ალექსანდრე
 ყაზბეგი, დავით კლდიაშვილი და სხვები.
 სერგო კლდიაშვილის ცნობით: „ბეკინა და
 პლატონი, როსტომ მანველიძე, არისტო, კირი-
 ლე – ხინთეთიკური სახეებია იმ ხალხისა,
 რომელიც დავითს უნახავს, ან ვის შესახებაც
 ხიმამრის (პავლე მაჭავარიანი) ოჯახში გაუგო-
 ნია. ფაბულა, რომელზედაც აგებულია „სამანი-
 შვილის დედინაცვალი,“ დაახლოებით სინამდ-
 ვილიდან არის აღებული. ამბავი გადახდა ბაბუა
 პავლეს ნაცნობ აზნაურს. მე კარგად მახსოვს
 ბეკინას პროტოტიპი – შადალი, ზმელი, ღზინის
 დიდი მოყვარული, შესანიშნავი მოხიბდურე,

საოცარი ენამაზვილი აზნაური ივ. ავ-ლი" (ს. კლდიაშვილი, ერთტომეული, 1955, გვ. 618). იქვე აზსნილია, რომ „ბეკინა სამანიშვილსა და მის პროტოტიბს შორის არის განსხვავება: ივ. ავ-ლი შეძლებული იყო და მეორე ცოლის ხელში ჰყავდა რამდენიმე ვაჟი, რომელთა დავაგვკაცებას მოეხწრო და რომლებთანაც თავის მოხუცებულობას მოღზენაში ატარებდა". (ს. კლდიაშვილი, მოგონებანი დავით კლდიაშვილზე, 1953, გვ. 565).

მიხეილ ჯავახიშვილი მე-20 საუკუნის მწერალთაგან პირველი იყო, რომელმაც 1933 წელს ჟურნალ „მნათობში“ (№10) გამოქვეყნებულ წერილში „როგორ ვმუშაობ,“ გულახდილად მიუთითა: „ცოცხალი ნატურა მუდამ ხჯობია ნაძალადევად მოგონილს, პროტოტიპი ძალიან ეზმარება მწერალს. თუ მას ნაცნობი უდგია, მისი ტიპიც ცოცხალი გამოვა, მაგრამ პროტოტიპის დაზატვა არ ვმარა, მწერალი მას თავისებურად გარდაქმნის, ზოგ რამეს მოუმატებს, ზოგსაც დააკლებს და ისეთ ვინმეს გამოიყვანს, რომელიც კიდევაც ჰგავს დედანს და არცა ჰგავს. ასე იქმნება ინტენსიური ტიპი“.

მაღვა დადიანს, პროფესორმა ალექსანდრე ჩავლეიშვილმა, როდესაც წერილობით სთხოვა

პასუხი გაეცა კითხვაზე – შეგიქმნიათ თუ არა ისეთი ტიპი, რომელსაც არა ჰყოლია პროტოტიპი? ახე უპასუხებია: „ისეთი ტიპი არ შემიქმნია, რომელსაც არ ჰყავდა პროტოტიპი“ და იქვე დაუმატა რომ „პროტოტიპი აუცილებელიაო.“ რაც შეეხება პროტოტიპის ტიპად ქცევის პროცესს, მალვა დადიანმა შენიშნა: „ტიპის კანონად მე მიიჩნია ის გარემოება, ცოტ-ცოტა ყველასაგან ამა თუ იმ ეპოქაში ისე გამოვლინებული, როგორც მე ეს მენატება“. (აღ. ჩაველიშვილი, ლიტერატურულ-კრიტიკული ნარკვევები, ბათუმი, 1962, გვ. 80–81).

პროტოტიპს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია, აგრეთვე, გრიგოლ რომაქიძის, კონსტანტინე გამსახურდიას, ლეო ქიანელის და სხვათა შემოქმედებაში.

როცა „ვაზის ყვავილობის“ პროტოტიპზე წერდა კრიტიკოსი გიორგი ნატროშვილი, შენიშნავდა: „... პროფესორ ვაზტანგ კორინთელსა, თუ მეცხვარე აბრია უჯირაულს, ანაღგანრდა პრიკადირს გოდეგრძი ელანიძესა თუ მეწისქვილე ნიორთავას, სოლომონ გულუზაიძეს და კიდევ მრავალ სხვას – ცოცხალი პროტოტიპები ჰყავთ, რომლებიც ჩვენ არაერთხელ გვინახავს არა მარტო „ვაზის ყვავი-

ლობის" ფურცლებზე, არამედ ხტუნად მოხუ-
 ლნი კოლხურ კომკმი, მწერლის "ოჯახში".
 (ქურნ. „განთიადი“, 1983, №4). გარდა ამ
 რომანისა, მწერლის სხვა პერსონაჟებსაც ჰყავთ
 პროტოტიპები. ზოგ მათგანზე ცნობების მოწუ-
 დენა არ დაიშურა მწერალმა, რომლებიც წარმო-
 დგენილი გვაქვს აქვე ლექსიკონში.

ღეო ქიანელმა პროფესორ აკაკი თოფფური-
 ასთან ერთერთ საუბარში განაცხადა, რომ
 „ბავშვობაში მიღებულ ცხოვრებისა და ბუნების
 შთაბეჭდილებებს დიდი მნიშვნელობა აქვს მწე-
 რლის შემოქმედებისათვის. მეტწილ შემთხვევა-
 ში იხინი შთაგონების წყაროს წარმოადგენენ,
 ხშირად კი საფუძვლად ედებიან ამა თუ იმ
 მხატვრული ხაზის შექმნის პროცესს, ან მის
 პირველ ჩახახვას. (აკ. თოფფურია, ღეო ქიანე-
 ლის შემოქმედების სწავლება სამუალო სკოლა-
 ში, 1956, გვ. 61-181.). მწერალი აქვე გვაწვდის
 ცნობას თუ როგორ შეიქმნა „ტარიელ გოლუას“
 პერსონაჟი - მუნჯი ბაჩუა. პროტოტიპები
 ჰყავდა, აგრეთვე, ლევან გოლუას, გაიოზ
 გადალენდიას, თინას, დავითსა და სხვებს.

1981 წლის იანვარში „ლიტერატურულ გა-
 ზეტაში“ (№3) გამოქვეყნდა ნოდარ დუმბაძის

მოთხრობა „კუკარაჩას“ ერთი ნაწყვეტი და სულ მალევე გაზეთის კორესპონდენტმა რამდენიმე კითხვით მიმართა მწერალს. ერთერთი მათგანი ეხებოდა პროტორტიპების საკითხს. მწერალმა გულაღაღად გაუშხილა მკითხველს, რომ „ზეხტად ისეთი გმირი, როგორც კუკარაჩაა, ჩემს ბავშვობაში არ შეშვედრია. იყო ადამიანი მსგავსი მიდრეკილებებისა და მსგავსი ხაზისა, ხახიათისა. მას მრავალი რამ დაემატა სხვა ადამიანებისა“. მწერალმა ისევ გაიხსენა, რომ „მახსოვს, როდესაც ბათუმში მიმდინარეობდა სასამართლო პროცესი, რომლის დროსაც სასოწარკვეთილებამდე მიხულმა დედამ საკუთარი ხელით იძია მური მვილის მკვლელზე“. მიკვლევულია აგრეთვე, ნოდარ დუმბაძის სხვა ნაწარმოებების პროტორტიპებიც.

ამრიგად, მე-20 საუკუნის ქართველმა მწერლებმა: შინიელ ჯავახიშვილმა, მალეა დადიანმა, ლეო ქიაჩელმა და ნოდარ დუმბაძემ შესანიშნავად წარმოადგინეს ის პროცესი, რომელიც იწყება პროტორტიპიდან და მთავრდება რტიპით. როგორც ჩანს, ეს არის რეალისტი მწერლების ერთერთი აუცილებელი მეთოდი.

ადნიშვნის დირხია ისიც, რომ ქართველ მწერალთა ნაწარმოებებში ხშირად გვხვდება

ისეთი პერსონაჟები, რომელთა პროტოტიპებიც ჩვენს მდიდარ ფოლკლორშია ხაძიებელი. ეს უმთავრესად ითქმება ალექსანდრე ყაზბეგისა და ვაჟა ფშაველას შემოქმედების მაგალითზე. დინჯა ზულელი, ვანისე, გუგუნა, ხანათა, ზომარაული, ლუხუმი, ძადღიგა სიმიკაური და სხვები. ისინი ჯერ ხალხურ შემოქმედებაში თავნაჩენი და შემდეგ ლიტერატურული ძეგლების პერსონაჟების სახით არის განსხვავებული.

შენიშნულია ისიც, რომ როდესაც ამა თუ იმ შემოქმედის სახიათხ სწავლობენ ხელოვნებასა და ფსიქოლოგიაში ერთერთ უმთავრეს მნიშვნელობას ანიჭებენ პროტოტიპს. ამ აღიარებულ მეთოდზე მიუთითებს 1981 წლის 16 იანვრის გაზეთ „ლიტერატურული საქართველო“ ფურცლებზე მწერალმა ოთარ ჩხვიძემ და ფსიქოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა ვლადიმერ ნორაკიძემ: „ფსიქოლოგიური ტიპი, – ამბობს ვლ. ნორაკიძე, – შეიძლება ითქვას, არის განზოგადებული პროტოტიპი. სახიათის იმ ტიპისა, რომელიც „ტიპიზაციის“ გზით ხელოვანმა უნდა დაგვიხატოს. ხელოვანს შეუძლია თავის პერსონაჟს ხაფუძვლად დაუდოს კონკრეტული ადამიანის პროტო-

ტიპი, ე. ი. სამაგალითოდ მიიღოს ნაფნობი, აზღობელი ადამიანი, ეს არის პროტოტიპი თავისი ფანტაზიით შეავსოს, გაამდიდროს ტიპიური ნიშნებით"... („ლიტერატურული საქართველო", 1983, №3).

ცნობილ მკვლევარებს საკმაოდ მრავალი მიუძღვის პროტოტიპების საძიებლად მსოფლიოს სხვადასხვა ხალხების ლიტერატურაში. მიკვლევულია იოჰან გოეთეს, ჰენრიკ იბსენის, ალექსანდრე პუშკინის, ლევ ტოლსტოის, ივანე ტურგენევის, მაქსიმ გორკის, ვრნესტ ჰემინგუეის და სხვათა ნაწარმოებების პერსონაჟთა პროტოტიპები. ცნობილია რუსი მკვლევარის მ. ხ. ალტმანის ნაშრომი: „მასხალები ლიტერატურული პროტოტიპების ლექსიკონისათვის", მ. ი. ანდრონიკაშვილის წიგნი „От прототипа к образу" (Москва, 1974). იგორ იაკოვლევის ნაშრომი ჰემინგუეის რომანის „ვის უხმობს ზარის" გმირთა პროტოტიპებზე და სხვა მრავალი.

პროტოტიპები მხატვრულ ლიტერატურასთან ერთად საძიებელი გვაქვს მხატვრობაში, თეატრალურ თუ კინოხელოვნებაში.

წინამდებარე ამ პატარა ლექსიკონში გათვალისწინებული გვაქვს ქართულ ლიტერატურულ

სმცოდნეობაში პროტოტიპებზე გამოქვეყნებული თითქმის ყველა ცნობილი ნამსოქმი. გამოვლენილი გვაქვს საარქივო მასალები და ზოგი პროტოტიპის ასავალ-დასავალიც გავარკვიეთ მწერლებთან პირადი შეხვედრების თუ მიმოწერის საფუძველზე.

ჩვენს პროტოტიპების ლექსიკონს სიხრულის პრეტენზია მაინც არა აქვს. დარწმუნებული ვართ როდისმე შეიქმნება ქართული ლიტერატურული პერსონაჟების ლექსიკონი და პარალელურად, თანდათანობით შეივსება, დაიხვეწება, პროტოტიპების ლექსიკონიც. ამჯერად წარმოდგენილი მასალები გარკვეულ სამსახურს გაუწევს ქართული ლიტერატურით დაინტერესებულ მკითხველს, მწიგნობრებს, პედაგოგებს და მოსწავლე-ახალგაზრდობას.

ლექსიკონს თან ერთვის ე. წ. ზანდუკი, რომელიც ერთგვარი გახადებია თუ ხად უნდა მოიმეზნოს უფრო სრულყოფილი განმარტება ამა თუ იმ პერსონაჟის პროტოტიპის შესახებ.

ბიოგრაფიკული

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

პროტოტიპების ლექსიკონი

ა

1. აბრამ ბარნაჰელი

მინეილ ჯაეახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“ –
პასილ ბარნოვი, თვალსაჩინო ქართველი მწერალი.

2. აბრია უჯირაული

კონსტანტინე გამსახურდია, „ეაზის ყვაეილო-
ბა“, – ციმო გურამიშვილი, სოფელ ზემო აღევანაში
მცხოვრები.

3. ავალა

ვრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, –
ტიციან ტაბიკა, ცნობილი ქართველი პოეტი.

4. ავთანდილი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“ – ზა-
ქარია მხარბრძელი, ცნობილი ისტორიული პირი.

5. ავშაროვი არტემ ივანოვი

მინეილ ჯაეახიშვილი, „ქალის ტვირთი“ – გო-
ლდფარში, ჟანდარმერიის როტმისტრი.

6. აიშა

კრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაგლისა“
აიხრობი ბოგონა.

7. აპაკი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, – აარ-
თაჲ ბოთუა, ცნობილი საზოგადო მოღვაწე.

8. აშირანი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „პატარა დედაკაცი“, – არ-
სანიძე, ცნობილი პოლიტიკური მოღვაწე, ემიგრანტი.

9. არსენა

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ბაბრატ ბურნაძე, – მწერლის ბიძაშვილი.

10. აფხინა

ვაჟა ფშაველა, „გოგოთური და აფშინა“, – ბიო-
რბი ხორანაული, სოფელ კაწალხეველი ტყისმცველი.

11. ავოტი

ვასილ ბარნოვი, „ტრფობა წამებული“, –
აბაჲ აბაღიშვილი, სოფელ ოფიოში (ახმეტის რა-
იონი) მცხოვრები, ტაო-კლარჯეთში ნამსახური.

ახელ აბელიძე, ანოტი, "ტრუფა წამებული"

2. გ. ჯაფარიძე

17

საბავშვო
მკვლევარი
ბიბლიოთეკა

12. ბაბუცა

ვახილ ბარნოვი, „ყვავილეტში“, – სოფიო სიმონიძის
ქრა-კერვის ერთერთი პირველი სახელმძღვანელოს ავტორია

ქრა-კერვის
მასწავლებელი –
სოფიო სიმონიძე
(მარჯვნიდან პირველი)
ბახუცა, ვახილ ბარნოვი
„ყვავილეტში“

13. ბათა ქაქია

დემნა შენგელაია, „ბათა ქაქია“, – შწერლის დედის ძმა.

14. ბარძიში

ვასილ ბარნოვი, „ტრფობა წამებული“, – გიგლო (ბიორგი) ანდრონიკაშვილი, სოფელ თეიოელი (ახ-მეტის რაიონი), ცნობილი ლიტერატურული მოღვაწე.

გიგლო ანდრონიკაშვილი,
ბარძიში,
ვასილ ბარნოვი,
„ტრფობა წამებული“

15. ბატონი

დანიელ ჭონქაძე, „სურამის ციხე“, – სუფიანთაძე ვი (სუფიანთაძე ვილი), ქვიშხეთის ბატონი.

16. ბატონი

ილია ჭავჭავაძე, „რამდენიმე სურათი ანუ ეპიზოდი ყაჩაღის ცხოვრებიდან“, – შანაძე.

17. ბაში-არუკი

აკაკი წერეთელი, „ბაში-არუკი“, – ანდუშაშარაშვილი, პოეტი გიორგი ქუჩიშვილის მამა.

18. ბანა

ლუი ქიანელი, „ტარიელ გოლუა“, – შანაძე ვილი, სოფელ ობუჯელი, მწერლის მეზობლად მცხოვრები.

19. ბაბია

ნოდარ დუმბაძე, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, – ოლა გლახუნას ასული ძირძაძე-დუმბაძისა.

20. ბაბლარი

გიორგი ერისთავი, „შეშლილი“, – გორგაძე პრისტავი, პიესის ავტორი.

21. ბაქინა სამანიშვილი

დავით კლდიაშვილი, „სამანიშვილის დედინაცვალი“, – ივანე ავალიშვილი, მცხოვრები ხარაგაულის რაიონის სოფელ კიცხში.

22. ბეჟანა

ეგნატე ნინოშვილი, „მონადირე“, – ზარნაოზ ვო-
ისფრაფიშვილი, სოფელი ჩაჩეთი, როსტომ შანჭკავა.

23. ბერდო ზმანია

სანდრო შანშიაშვილი, „ბერდო ზმანია“ – ილია
მარტიაშვილი, სოფელ ჯუგაანში მცხოვრები, პოე-
ტის მეზობელი.

24. ბესია

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, – შა-
პრო ფალავანდიშვილი.

25. ბესია

ეგნატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, – აბესა
ბოლქვაძე, სოფელ ნატანების მკვიდრი, ერთერთი
ბრძოლის დროს დაიღუპა.

26. ბესო

ვაჟა ფშაველა, „ჩემი შევარდენი“, – იოსებ რა-
ზიასვილი.

ბ

27. ბაიოზ ბადალენდია

ლეო ქიაჩელი, „ტარიელ გოლეა“, – ვინმე ჩიქოვანი
(ბაიოზის ცხოვრების პირველ ნახევარში) და ვიღაც მარალი.

28. განდევნილი

ილია ქავჭავაძე, „განდევნილი“, – ბასარიონ შა-
ვლიანიშვილი, სოფელ ერედის მკვიდრი.

29. გაღია ნათელია

გიორგი ლუონიძე, „მარიტა“ – კაპირშა ბასილა-
შვილი, სოფელ პატარძლეულიდან, პოეტის მეზობელი.

30. ბენერალი აზიზაშვილი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, ბიორგი
მაზნიაშვილი, ცნობილი ქართველი გენერალი.

31. ბაო (ვაჭარი)

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ციცკა“, – შახია (ხალ-
ხურ ლექსში ფახიას სახელით ცნობილი).

32. ბიო

ლუო ქაჩელი, „ტარიელ ვოლუ“, – მარაჩხილია ერთმან
მეზობდა სოფელ ჯგამის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე

33. ბიორგი

ეგნატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, – ძაიხო-
სრო ბუბუნაძე.

34. ბიორგი კუჭატნელი

მიხეილ ჯაგახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ბაბო ბურნაძე.

35. ბლახა (ბაბრიელი)

იღია ჭაჭუჭავაძე, „გლახის ნაამბობი“, – ბაბრო კირაკაძისა, იმერეთიდან გადმოსახლებული თელავის რაიონის სოფელ ვანთაში.

36. ბოგია

ლუო ქიაჩელი, „სისხლი“, – შერაკვილაძე (რეველუციონერი).

37. ბოგია უიშვილი

ეგნატე ნინოშვილი, „გოგია უიშვილი“, – ბიორგი სუნუნაიშვილი.

38. ბოგოთური

ვაჟა ფშაველა, „გოგოთური და აფშინა“, როგორც თვით პოეტი წერს: „გოგოთურად ვგუობდი თავსო“, – ბოგოთური, სოფელ ყოფნაში მცხოვრები.

39. ბოღარაი ელანია

კონსტანტინე გამსახურდია, „ვაზის ყვაეილობა“, – ზაძარია (შახათა) ელიშარიძე (ნაწილობრივ).

40. ბოღარაი ქელანდარაი

კონსტანტინე გამსახურდია, „დიდოსტატის მარჯვენა“, ფიქსა შატიტაილი.

41. გორჯასა ლუდუხასური

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ციკო“, – მისხარულ მასაჰა.
ბი, მწერლის მამა.

42. ბრიბოლ ხანათალი

ვასილ ბარნოვი, „ტრფობა წამებული“, – ამბროსი
დაპითის ან ხალაშვილი, ცნობილი ჰედაგოგი.

43. გუგუა

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ციკო“, – ვასილ ჩოხიასა-
ვილი

44. გუთნისდედა ნინია

გიორგი ლეონიძე, „მოხუცი გუთნისდედის სიკე-
დილი“, – აბრია ზუკაკიშვილი.

45. გულნაზი

ვასილ ბარნოვი, „ხეედის ხაგუბარი“, – ნინო
ბანაშვილი, მწერლის მეუღლე.

46. გურამი

ჯერამ ჩეულიშვილი, „ლაურდობა“, – თვით მწერალი

47. გური მილორაბ

შალვა დადიანი, „დაუწერელი პოემა“, – და-
ვით მარაბელი, თეატრალური მოღვაწე მე-18 საუ-
კუნეში.

ღ

48. ღაპარი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, – რუსუ.
ღანი, თამარ მეფის მამიდა.

49. ღაპით ზაალის ამ ბარათაჲშილი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ნიკოლოზ სულხი.

50. ღაპით ღროიკა

ეგნატე ნინოშვილი, „სიმონა“, – შა ბურიანი, სო-
ფელ ნაურძევის მკვიდრი, გურიაში სახელგანთქმული.

51. ღათა და კონტა

გრიგოლ რობაქიძე,
„მცველნი გრაალი-
სა“, – მანი ჯავარი-
ანი, (ტყუბუბი ლადო
და გრიშა, ცნობი-
ლი მოღვაწეები).

ღათა თუთამიას
პროტოტიპი –
გუბა მულა

52. დათა თუთაშხია

ქაბუა ამირეჯიბი, „დათა თუთაშხია“, — ბარათა
ზას კე შალია, წალენჯიხის რაიონის სოფელ საჩინოს
მკვიდრი.

53. დარისპანო

დავით კლდიაშვილი, „დარისპანის გასაჭირი“,
— შაჰაჰ კლდიაშვილი, სოფელი სიმონეთი.

54. დედა

დავით კლდიაშვილი „დედის ნუგეში“, — აზრო
კლდიაშვილი.

55. დეიდა მამიკო

გიორგი ლეონიძე, „დეიდა მამიკო“, — მამიკო მათიაშვილი.

56. დესანივა

ეგნატე ნინოშვილი, „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“, —
დესანივა გზიავა.

57. დიდი მასო

ლევო ქიაჩელი, „სისხლი“, — ბარონე ბიბინიანიშვილი, იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის ერთერთი აქტიური წევრი 1905 წელს.

58. დიდრო

ნოდარ დუმბაძე, „დიდრო“, — შარაშიძე, ლუკა ბროჟიანი (ხაბაკა), ბრძოლა კალანდიაძე (ქაფურა).

59. დიმიტრი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტეირთი“, — ვ. მუსხალიანი, ექიმი-ბაქტერიოლოგი.

60. დიტო ძველიძე

გიორგი წერეთელი, „ჩვენი ცხოვრების ყვაეილი“, — თვით მწერალი.

ქ

61. კბნატა ლაზიანი

კოტე ხიმშიაშვილი, „ჯონქა ხორნაული“, — არაკალა ტატიანი, ცნობილი მოღვაწე, პროფესორი.

62. ელბერდ

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ელბერდ“, — ჩიჩინი, მწერლის მახპინძელი.

63. ელგუჯა

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ელგუჯა“, — ვინმე ელგუჯა, მწვემსი.

64. ელიზბარ შუაშრაული

მიხეილ ჯაეახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, – პოეტური წართქველი.

65. პრაქლა

მიხეილ ჯაეახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, – გასილ ვალიძიშვილი, ცნობილი მწერალი.

66. პრაქო ბოდიბანიძე

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, – აპლა იმ-ბორიშვილი, ცნობილი მკვლევარი და საზოგადო მოღვაწე.

3

67. ვახუხი

შალვა დადიანი, „გვირგვინიანების ოჯახი“, – დავით ჩხობაძე, ცნობილი პედაგოგი, პირველი სწავლული აფხაზი.

68. ვანოშა ბიძია

ნოდარ დუმბაძე, „ნუ გეშინია დედა“, – ვანოშა კობიანიძე, მწერლის მამიდის მეუღლე.

69. ვანო

ვრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი ვრააღლისა“, – იაკობ ნიკოლაძე, ცნობილი მოქანდაკე.

70. ვაჟა ჯანდიერი

გურამ რჩეულიშვილი, „ასელა“, – თვით ავტორი

71. ვასსა

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, –
აკაკი ვასაძე, ცნობილი მსახიობი.

72. ვახტანგ კორინთელი

კონსტანტინე გამსახურდია, „ვაზის ყვავილობა“, –
ვლადიმერ ხელაშვილი, ცნობილი ექტერი-
ნარი-ექიმი, ცხოვრობდა თელავში.

❄

73. ზაალ ბარათაშვილი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ივანე მელიქიშვილი, ბორჩალოელი თავადი. მე-
ტსახელად (მეტე რაღა გვინდა) ეგაძე.

74. ზაზა

პარმენლორია, „დაზეიდან დაზეამდე“, – აკაკი ლორია

75. ზაძარცვა ჯიღაური

სოფრომ შგალობლიშვილი, „ჯორ-ზაქარა“, –
ზაძარცვა ტატუნაშვილი, ზაძარცვა მღვდელი, სო-
ფელ მეჯვრისხვეული.

76. ზურაბ გურბანიძე

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, 2003. ბ. სტალინი.

77. ზურიკო კახალაშვილი

ნოდარ დუმბაძე, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, — თვითონ ნოდარ დუმბაძე.

თ

78. თაკაღი დათა

ეგნატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, — დათა ნინოშვილი და გუგუნიძე.

79. თალღაურა

ბაჩანა „თალღაურა“, — თალღაურა, გოფრძეულის შტოდან, სოფელი ახაფელი, ცხოვრობდა ერევანში მეფის დროს.

80. თარაშ ეხხვარი

კონსტანტინე გამსახურდია, „მთვარის მოტაცება“, — ვლადიმერ ეხხვარი, არზაყან ეხხვარი, აფხაზი. მის ავტონომიური მთაწერობის პირველი თავმჯდომარე.

81. თათრუა (ჩიკოტაღას ძალიშვილი)

ვიორგი ლეონიძე, „ჩირიკი და ჩიკოტეღა“, — კატო უნაფროშვილი (მახარიკაანთ კატო), ქოუტის კარის მესობელი.

82. თაიშურაჲ ხაპისთავი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ჯაყოს ხიზნები“, — კრულია სუშაპათაშვილი, სოფელ ახალდაბაში მცხოვრები, არჩილი, ილ. ჭავჭავაძე, „ოთარაანთ ქერვის“ პერსონაჲი.

83. თაოშილ გავთუა

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — ვალერიან ბაშრიანიშვილი, ცნობილი პოეტი.

84. თინათინი

შოთა რუსთაველი, „ფუხისტყოსანი“, — მუჲა თაგარი.

85. თურგანი

ბასილ მელიქიშვილი, „თურმანი“, — არაკალე ტატიშვილი, ცნობილი მოღვაწე, პროფესორი.

86. თხისტავიანი

ხალხური ბალადა, „შატელს მოვიდა ხოხობი“, — გმირი თაღიაური, სოფელ მათურიდან, ნამდვილი სახელი ბივი რქმევია.

0

87. იაგო

ალექსანდრე ყაზბეგი, „მამის მკვლეელი“, — ბიგო მახაბაძის უკანონო ძმა, ყაჩაღი.

88. იასონე უძმაკა

ვენატე ნინოშვილი, „ქრისტიანე“, – ბადია კოხანიაძე

89. ივრეშია წარბა

გიორგი წერეთელი, „პირველი ნაბიჯი“, – სიმონ დავითანი.

90. ივანე...კა

ვენატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, – სიმონ ძარცვიკა.

გ. დუონიძის კარის მუხობელი პეტრეუელში, კტო უნაეკოშვილი, თეორუას პროტოტაი. „ჩირიკი და სიკეტელ“

91. ილარიონ60

ნოდარ დუმბაძე, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, — ილარიონ დუმბაძე, მწერლის თანასოფელი, მეზობელი და ნათესავი. წარმოშობით სოფელ ჯვარცხმოდან იყო. მეორე ცნობით იგი სოფელ ზენობიდან ყოფილა (ზიდისთავის სასოფლო საბჭო).

92. ილიკო (ილია ჭავჭავაძის ნათლული)

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, — შიტო აბაშიძე

93. ივანე

ნიკო რაზიკაშვილი (ბაჩანა), „წაწლობა“, თვით მწერალი

94. იმერელი სანჯრო

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“ — სპასტი ლავიაბიძე.

95. იოსებ შინაშვილი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — იოსებ ბრიშაშვილი, ცნობილი პოეტი.

96. კაკო ბლაჭიაშვილი

ილია ჭავჭავაძე, „რამდენიმე სურათი ანუ ეპი-
ზოდი ფანჯლის ცხოვრებიდამ“, — გაუხარაშვილი,
სოფელ კარდანახელი — ივანე ჩალათაშვილი.

97. კახაბერი

დავით გურამიშვილი, „დავითიანი“, — კახაბერ
(ბაბა) ხარხაშვილი.

98. კვაჭი

მინხელ ჯავახიშვილი, „კვაჭი კვაჭანტირაძე“,
— მიხეილ ანდრონიკაშვილი, ვ. დუმბაძე, სოფელ
შემოქმედელი, ცნობილი ავანტიურისტი, გარდა-
იცვალა ამერიკაში 1943 წელს. მან დააარსა 1937
წელს ამერიკაში ქართველთა საზოგადოება.

99. კიკოლა

აკაკი წერეთელი, „კიკოლას ნაამბობი“, — კიკო-
ლა კალმახელიძე, სოფელი ორღულელი.

100. კიმოთა მუხვალიძე

დავით კლდიაშვილი, „სამანიშვილის დედინაც-
ვალი“, — კიმოთა ავალიშვილი.

101. კირაზოკი

ზურაბ ანტონოვი, „კირაზოკი“ (ჩვენამდე არ მოვიქცა
დწეულა), – შირონ ამირივი.

102. კენინა ტასო (დავით გარათაშვილის მეუ-
ღლე)

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ნინო ამირაჯიბი-ჯორჯაძისა.

103. კენინა ხორავანი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
ალექ. მელიძ-სა.

104. კონსტანტინე სავარსამიძე

კონსტანტინე გამსახურდია, „დიონისოს ღიმი-
ლი“, – თვით მწარალი.

105. კურდურ-ხანუმი

აკაკი წერეთელი, „კურდურ ხანუმი“, – აელაბია
წარმთლისა, ქუთაისის თავადაზნაურთა მარშლის
– ნესტორ წერეთლის მეუღლე.

ლ

106. ლაცაბიძე

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, –
სანდრო, თავად მელიქიშვილის მზარეული.

107. ლეპო

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრააღლისა“, – ლეპან დოღობარიძე.

108. ლეპანო

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, – არაქალა ოძრუაშვილი, ცნობილი რევოლუციონერი.

109. ლეპანო

ალექსანდრე ვაზბეგი, „განკიცხული“, – თეითაძორი

110. ლელთ ლენია

ილია ჭავჭავაძე, „მგზავრის წერილები“, – ხუ. ლელიძე, ნადირა ხუღელიძის შვილთაშვილი.

111. ლონარდო ტაბატაძე

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, – ტიციან ტაბიძე, ცნობილი პოეტი.

112. ლონო

ხულხან-საბა ორბელიანი, „სიბრძნე სიცრუისა“, – თხზულების ავტორი.

113. ლუსუმი

ვაჟა ფშაველა, „ბახტრიონი“, – გოგოლაური, სახალხო გმირის – გარას შთამომავალი, ცხოვრობდა მე-17 საუკუნეში.

მ

114. მაკია ოდიშელი

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, – შალვა ღაღინი, ცნობილი მწერალი.

115. მაჟისიძე

ხალხური ლექსის გმირი, ალექსანდრე ყაზბეგი ელგუჯას მაჟისიძედ ხარანაულს შეაფერებს. წინაფშავის სოფელ აკამეთის მკვიდრი, გვარად ხორანაული. უცხოვრია მეფე ერეკლეს დროს. კრწანისის ომში მისი თანამებრძოლი ყოფილა.

116. მანია

ნიკო ლორთქიფანიძე, „კერასათვის“, – მანია საჭაპურიძე, მწერლის ოჯახის მზარეული.

117. მარბო

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ჯაფოს ხიზნები“, – კოლა სუშაბათაშვილის მეუღლე.

118. მარიაში, (ანდრო ახატნელის ცოლი)

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ქალის ტვირთი“, – მარიაშ დეშურიძე, ცნობილი მწერალი.

119. მარიაკა

კ.თათარაშვილი, „ამღლუქი“, – მარიაკა თათარაშვილი.

120. შარიძე

ვენატე ნინოშვილი, „გოგია უიშვილი“, შარიძე
ეფრემის ასული ხოშარია.

121. შარიბა

გიორგი ლეონიძე, „შარიბა“, — ოლია ჯანდიაშვილი

122. შარჯანი

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალიხა“, — შარჯანი
შარიბა, დიდი ქართველი რეჟისორი.

123. შარკოზი

კონდრატე თათარაშვილი, „მამლუქი“, — შარკოზი
თათარაშვილი.

124. შაში ხვითია

ანტონ ფურცელაძე, „შაში ხვითია“, — შაში ხვითია
და ალექსი ხვითია.

125. შაბლა იაგორა

გიორგი ლეონიძე, „შეეტლე იაგორა“, — იაგორა
ბულიაშვილი.

126. შაში ვაშაიძე

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, „კოლხეთის ცისკარა“
— შაში ვაშაიძე, სოფელ ჯიზაიშვილი, რომელიც იყო სოფელ
გუნობში მცხოვრები ჭიათურის მრეწველი წ-ს მოუ-
მაგირე.

127. მუშთა ბასტაპაშვილი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, —
მატახალი ოსი (კამერაში №13).

128. შხისაპარ

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, —
აკოლონ ფულაქა, ცნობილი ეთნოგრაფი.

129. მიძელა

დავით კლდიაშვილი, „მიქელა“, —
ჰანო კლდიაშვილი, სოფელ სიმონეთელი.

130. მიხა ძილიშთარი

კონსტანტინე გამსახურდია, „ბელადი“, —
აკაკი ინგოროშვილი, ცნობილი ქართველი მეცნიერი.

131. მოსა ბულუშაქა

ევნატე ნინოშვილი, „მოსე მწერალი“, —
მოსა ცინცაქა, მწერლის თანასკოლედი.

132. მრისხანე ბატონი

ნიკო ლორთქიფანიძე, „მრისხანე ბატონი“, —
ვინმე ლორთქიფანიძე.

133. მღვდელი

ილია ჭავჭავაძე, „გლახის ნაამბობი“, —
ნიკოლოზ სუფიაშვილი, ყვარლის კვირაცხოვლის ეკლესიის მთა-

ვარი, იღია ჭავჭავაძის პირველი მასწავლებელი. მის
შთამომავლებს მთვარელიშვილებსაც ეძახიან; ხაა
რიელ შიშროკი, ცნობილი სასულიერო მოღვაწე.

134. მღვდელი ათანასე

ეგნატე ნინოშვილი, „მოსე მწერალი“, — რუსა
ნოზ მოისწრაფიშვილი.

6

135. ნადირ შაშა

აკაკი წერეთელი, „კურდურ ხანუმი“, — ნახტორ
წარათელი, ქუთაისის თავადაზნაურობის მარშალი.

136. ნაკვეთარი

ვაჟა ფშაველა, „ბატრიონი“, — ვაჟიას უხონავი
უცხოურია უკანა ფშავეის ფხოთმარაში. იგივე იმანე
ნაკვეთარი, რომელსაც შეუწვარდა ჩარგლელი ქალი
ხამუკაანთ ხვარამზე. მათი სიყვარული ასახულია ხა-
ლხურ ლექსში „ვაჟიკა და ხვარამზე“. მათზე 1885
წელს, გაზეთ „დროებაში“ გამოქვეყნდა ბაჩანახ ლექსი,
„ფშაველი ქალის ტირილი“.

137. ნახტან-დარეჯანი

შოთა რუსთაველი, „ეფხისტყალისანი“, — თაგარ მუჟა

138. ნოღარი (ოსმან-აღა)

დანიელ ჭონქაძე, „სურამის ციხე“, — ძველი ღონისაჲ, ლასაბიჲა და ჩრდილოელი (ქვიშხეთელი ბიჭები).

ო

139. ოდილიანი

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, — აბოლო იაშვილი, ცნობილი პოეტი.

140. ოთარაანთ ბიორაბი

ილია ჭავჭავაძე, „ოთარაანთ ქერიეი“ — ნიკოლოზ ხარატიშვილი.

141. ოთარაანთ ქერიეი

ილია ჭავჭავაძე, „ოთარაანთ ქერიეი“, — ელისაბად ხარატიშვილი, სოფელი ვვარელი, მწერლის მუზობელი.

142. ოთარი

ვასილ ბარნოვი, „სევდის ხაგუბარი“, — თვით მწერალი.

143. ონისა აააა

ხანდრო შანშიაშვილი, „არსენა“, — მწერლის პაპა ალაფსანდრა შანშიაშვილი, წარმოშობით გა-

რეკახელი, სოფელ ჯიმიითიდან. გარდაიცვალა 1909 წელს, 100 წელს მიღწეული. ის იყო ერთგვართი პირველი მოსახლე სოფელ ჯუგაანში (სიღნაღის რაიონი).

144. ონოფრა

ალექსანდრე ყაზბეგი, „მოძღვარი“, — ბესარიონ ბერი (ფავლენიშვილი).

145. ოძროა უნათლოშვილი

ეგნატე ნინოშვილი, „მოსე მწერალი“, — ალექსანდრა შოისფრაშვილი.

პ

146. პაატა

ვასილ ბარნოვი, „ტრფობა წამებული“, — ავალო ავალიშვილი, სოფელ კონდოლში მცხოვრები.

147. პარმენ ფარუაქა

ნიკო ლორთქიფანიძე, „მოქანდაკე“, — შოთა შ. შატაძე, ცნობილი ქართველი მოქანდაკე.

148. პატრია სალონი

ეგნატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, — პატრა აბუსარიძე, სოფელ გელათელი.

149. პლატონო

დავით კლდიაშვილი, „სამანიშვილის დედინაცვალი“, — ალექსანდრა კანდელაკი, სოფელ გოდოგანში მცხოვრები.

150. პლატონ მობავლაძე

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — ბრიგოლ რობაქიძე, ცნობილი ქართველი მწერალი, ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა საზღვარგარეთ.

151. პორფირუშა

ალექსანდრე ვაზბეგი, „განკიცხული“, — პორფირა ბარ-შვილი.

რ

152. რაქმანა მუხისმვილა

გიორგი ლეონიძე, „ორი შემოხედვა“, — რაქმანა აკიბაშვილი, სოფელ საცხენისის ძაღლა მდებარე ახალსოფლის მკვიდრი. კოლა ელიაევას და მისი მეუღლის — მარიამ ლეონიძის (პოეტის მამიდა) მეწისქვილე.

153. რაშაელ ახვლედიანი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — აკოლო იაშვილი, ცნობილი ქართველი პოეტი.

154. რუსთაველი, შარხაძანი, სარიძანი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, — პირ.
პი მისამე, თამარ მეფის მამა.

ს

155. სალომი

ლუი ქიჩელი, „სისხლი“, — მწერლის დედა მართა.

156. სამსო

ზაქარია გულიხაშვილი, „განთიადი“ — თვით აპ.
ტორი.

157. სამსონ ჯიბიაშვილი

გიორგი წერეთელი, „რუხი მკელი“, — პეძილი
სამსონ აბდ.-ლი, სოფელი ბყინევი, ჭიათურის რაიონი.

158. სანათა

ვაჟა ფშაველა, „ბახტრიონი“, — სანათა ბაბიძოური,
ხოშარის თემის ქალი, სანათა ცაბური-აფხუშოური. გა-
უთხოვებით გაბიძოურთა თემში, ბერიძე-ხოშარულზე.

159. სანდრო

კრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაადლისა“, — პა-
ნო ნანიშვილი.

160. საღვარსო

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, ფორინაჰი საღვარსო.

161. სეპასტი ლავიანიძე

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბდელი“, — იმერელი სანდრო, ივანე მელიქიშვილის მზარეული.

162. სიმონ ბიბაური

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ნამწყემსარის მოგონება-ნი“, — სიმონ ნაკიასვილი, მწერლის თანამედროვე, ნამეცხვარალი.

163. სიმონა №-ჰე

ეგნატე ნინოშვილი, „ჯანყი გურიაში“, — სიმონა ჟონია, აბასა ბოლქვაძე.

164. სიმონა ქალაქი

ეგნატე ნინოშვილი, „სიმონა“, — სოსანა მარჯია, სოფელ ჯუმათიდან, ოზურგეთის რაიონი.

165. სიმონ ნოზიასვილი

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ელგუჯა“, — ბაბრიელ ყაზბაგი, მწერლის წინაპარი, ქაქა.

166. სობრატ ბრძენი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, — ჭიბაბ-რი, ცნობილი ისტორიული პირი.

167. სოლომან შორბაღაძე

დავით კლდიაშვილი, „სოლომან შორბაღაძე“,
ვინმე შორბაღაძე, სოფელ სიმონეთში მცხოვრები.

168. სოლომონ ისაკიძე მუჯღანუაშვილი

ლავრენტი არდაზიანი, „სოლომონ ისაკიძე მუჯღანუაშვილი“, – მართან ახაკოვი.

169. სოლომონ გულუსაძე

კონსტანტინე გამსახურდია, „ვაზის ყვავილობა“,
ერასტი ჯამრულია (1879–1962წ.), სოფელ ქვემო
აღვანაში მცხოვრები.

ერასტი ჯამრულია
(1879-1962)

სოფ. ქვემო აღანში
მცხოვრები.

კონსტანტინე გამსახურდია,
„ვაზის ყვავილობა“, სოლომონ
გულუსაძის პორტრეტი

170. სოსლანა ბაია

დავით მაჩაბელი, „მთიული“, – იოსებ ფილოსო-
ფი, ტყვედ იყო წაყვანილი და ბახარზე გაყიდული.
მე-19 ს. 30–40-იან წლებში მუშაობდა კავკასიის
კანცელარიაში, როგორც თარჯიმანი, იცოდა აღმოს-
ხველური ენები.

171. სოფიო

მიხეილ ჯაეახიშვილი „პატარა დედაკაცი“, –
თ. გობოლაშვილი.

172. სოფიო

ალექსანდრე ყაზბეგი, „განკიცხული“, – ელისა-
ბად შაზბაგი.

173. სოფონა უნათლოშვილი

ეგნატე ნინოშვილი, „მოსე მწერალი“, – მიხაილ
პრისფრაჟიშვილი, მ. მონისწრაფიშვილი მწერლის
მოსწავლე იყო. სოფელ ჩოჩხათელი. უკანასკნელად
ცხოვრობდა სოფელ ხუფსაში.

174. სპირიდონ მცირეშვილი

ეგნატე ნინოშვილი, „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“, – და-
ვით ბუიავა, სოფელ ბანძის ერთკლასიანი სკოლის
მასწავლებელი; თვით მწერალი; მისი ახლო მეგობარი სიმონ
პორბანაძე.

175. სულა და კურდღელა

ვაჟა ფშაველა, „სულა და კურდღელა“, 1908 წელი
სულა და კურდღელა. ცაბურთიდან წინა ფუკვში
ჩამოხახლებული, ხახალხო გმირები.

176. ს. ო.

კრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, – სკოლა
რამო ორჯონიძისა.

ტ

177. ტაია შალია

კონსტანტინე გამსახურდია, „დიონისოს დიმი-
ლი“, – მწერლის მეზობელი ტაია.

178. ტარასი ხაზარაძე

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, „კოლხეთის ცისკა-
რი“, – კობა ჩოხელი, საქართველოში პირველი კომუნის
– ზემოქედის კომუნის დამაარსებელი. ირანო ზუსტანიძე,
საქართველოში პირველი კოლმეურნეობის დამაარსებე-
ლი. სოფელ ჰატრიკეთის თემში შედიოდა.

179. ტარიელი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, – თვით
აწილის აბორი, დემნა ბაგრატიონი, დავით სოსლა-
ნი (თამარ მეფის მეუღლე).

180. ტარიელ მაღაჰაძე

ეგნატე ნინოშვილი, „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“, სარდონე მურზაშანიძის ამ მაღაჰა, სოფელ ბანძელი, მასტანბ გურული ან აღაშსანდრა მავშტაძე.

181. ტასო, (გაბლარის სატრფო)

გიორგი ერისთავი, „შეშლილი“, — ბაბაღე ირაბლიანი, გ. ერისთავის საცოლე.

182. ტოტოლა

ანტონ ფურცელაძე, ტრაგედია „ავაზაკნი“, — ტატო ფულუაძე.

უ

183. უშანბი

კრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, — უშანბი ჩხაიძე, ცნობილი მსახიობი.

ფ

184. ფილიმონ ერისთავი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — ბრიგოლ ფარათელი, ცნობილი ქართველი მეცნიერი.

ქ

185. ქალაქა-ღუელი

ვაჟა ფშაველა, „შთაბეჭდილება“, — თვით მწერალი.

186. ქალი

ვასილ ბარნოვი, „ალუჩა“, — ნინო ბენაშვილი, მწერლის მეუღლე.

187. ქაშურა

ნოდარ დუმბაძე, „დიდრო“, — გრიშა კალანდიაძე.

188. ქეთევანი

ნოდარ დუმბაძე, „მე ვხედავ მზეს“, — ჯარკაჯან ღუმაბაძე, მწერლის მკვიდრი მამიდა.

189. ქონიობა

ვაჟა ფშაველა, „სისხლის ძიება“, — ქონიობა, დალესტნის სახალხო გმირი.

190. ქონსალაშურა

ლევან გოთუა, „გმირთა ვარამი“, — ბიორგი ჩან. ბაშვილი, სოფელ ზემო ხოდანშელი გლეხი. მონაწილეობა მიიღო 1937 წელს გამართულ მესამე სარაიონო ოლიმპიადაზე, სადაც ხალხურ მელოდიებს ასრულებდა უენო სალაშურზე.

191. ქრისტინე

ეგნატე ნინოშვილი, „ქრისტინე“, — გურიელის მოსამსახურე ქალი, მინიკი ორაბაშვილიძე.

ღ

192. ღვთისაპარი

მიხეილ ჯავახიშვილი, „არსენა მარაბღელი“, —
 ანდრო ბურნაძე, მწერლის პაპა.

193. ღვინჯუა ფოთოლაშვილი

გიორგი ლეონიძე „ღვინჯუა“, — შაჰრია ბულიაშვილი.

გ. ლეონიძის მოხატობის — „ღვინჯუა“ მთავარი ვიზიტის — ღვინჯუა ფო-
 თოლაშვილის მეუღლე — კატა და ვაჟიშვილი — არსილი.

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ელგუჯა“, — ღონაჯა ხელელი, მწერლის თანამედროვე, მოღვაწე, ფანდურის დამკვრელი, რომელსაც მისთვის „სიტყვა-სიტყვამდე“ უამბია „ზევისბერი გოჩას“ სიუჟეტი. ეს ამბავი, რა თქმა უნდა, მწერალს დასჭირდა ცენტრის თვალის ასახვევად.

გიორგი ლეონიძე და მისი კრის მუხომბელი — შატრა ველამუდი, ღონაჯა ხელელის პროტოტიპი.

ყ

195. შარანბოში

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალიხა“, — შარანბოში (მროკავი).

196. შაჰიტა

სოფრომ შგალობლიშვილი „ყაყიტას ქურდები“, — 0. ტატუნაშვილი, სოფ. დირბელი.

197. შვაბუტა პარიჰაჰიერი (შატახაღაჯ გურგენა)

ნოდარ დუმბაძე, „დიდრო“, — ჯავით კალანდიაძე.

უ

198. შავდია

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალიხა“, — ლავრენტი ბერიძე.

199. შალვა რამაძე

ლუი ქიანელი, „სისხლი“, — ალექსანდრა კანდელაკი, მწერლის გიმნაზიელი მეგობარი.

200. შვიციტარი

ალექსანდრე ყაზბეგი, „განკიცხული“, — შანაბატისტი (1833–1875 წ.), გერმანელი პოლიტიკური მოღვაწე, წერდა ლექსებს და კომედიებს.

201. შურა დეიდა

ნოდარ დუმბაძე, „ნუ გეშინია, დედა“, — დედა, — დუმბაძე — კობინოვისა, მწერლის მკვიდრი მამიდა.

202. მულაპრალი

მიხეილ ჯაფარიძე, „არხენა მარაბდელი“, — ბოქაული აკოვას ალაპერდელი.

203. შუქია

ვასილ ბარნოვი, „ტროფობა წამებული“, — მარია (მასო) ლეონიკა აბლაშვილისა.

ჩ

204. ჩიკოტალა

გიორგი ლეონიძე, „ჩირიკი და ჩიკოტელა“, — მელიტონ უნაფროშვილი.

205. ჩირიკი

გიორგი ლეონიძე, „ჩირიკი და ჩიკოტელა“, — ვარამან უნაფროშვილი.

ც

206. ცაგურიშვილი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, — გრიგოლ მ ბრალიშვილი, პოეტი, მწერლობაში „მთის ნიავის“ ფუნქციონირებდა ცნობილი.

207. ცაცა რამაძე

ლევო ქიაჩელი, „სისხლი“, — პერა კაკაბაძე, მწერლის ახალგაზრდობის მეგობარი.

208. ციკო

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ციკო“, — ლუღუშასურიანთ ტუხიეთ ძალი, ფიცხელა ურიან-გორიანთ რკალი, სტეფანწმინდელი (გადმოცემით, ციკოს, ალექსანდრე ყაზბეგის აკვანი ურწევია).

209. ციციკორა

გიორგი ლეონიძე, „ციციკორე“, — კარუნაშვილი სოსიკა (მჭადელი).

210. ციცკა

ალექსანდრე ყაზბეგი, „ციცკა“ — ციცკა ჯაზბაბი, ბიბო ყაზბეგის უკანონო ძმა.

211. ციხელა

ვაჟა ფშაველა, „ცრუქენტელა აღმზრდელი“, — ბაბახარა.

212. ციხისტავი

კონსტანტინე გამსახურდია, „ვაზის ყვავილობა“, — მისეილ ციხისტავი.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ძ

213. კაღლიკა ხიშიკაური

ვაჟა ფშაველა, „კაღლიკა ხიშიკაური“, – კაღლიკა ბაყრაძის ძე ხიშიკაური, ლიქოკის თემიდან, სოფელ აჭეში მცხოვრები, ერეკლე მეორის თანამებრძოლი.

214. პია ბაურძა

ნოდარ დუმბაძე, „ასტავეან ინჩუ ჰამარ“, (დმურთო, რის გულისათვის), – პანიძა კოტინოვი, მწერლის მამიდის მეუღლე.

215. კვაბი უნათლოშვილაბი

ეგნატე ნინოშვილი, „მოსე მწერალი“, – შიხილა და ალექსანდრა შოისფრაშვილაბი.

ჭ

216. ჭამკურა

გიორგი ლეონიძე, „ჩირიკი და ჩიკოტელა“, – ჭამკურა (ძორია), ცნობილი ყაჩაღი.

217. ხაბაძე

ნოდარ ღუმბაძე, „დიდრო“, – ლუკა ბრეიკიშვილი.

218. ხარაძე

ზაქარია გულისაშვილი, „მარტიაანთ ქაქა“, – ზაქარია აკვლიაშვილი, სოფელ პატარძეულიდან იყო, გიგო ხოლოშონის ძე ბეტულაშვილის მოჯამაგირე.

219. ხვარაჯიშვილი

შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, – ანდრია ბოგოლიუბსკი (ბიორაბი რუსი).

220. ხვედია

გიორგი ლეონიძე, „ხვედია“, – ისტაბა გულიაშვილი.

221. ხვიჩა-მასხუტი

კონდრატე თათარაშვილი, „მამლუქი“ – იესე თათარაშვილი.

222. ხორაპა

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, აკაკი ხორაპა, ცნობილი მხახიობი.

223. სოშარაული

ვაჟა ფშაველა, „ბახტრიონი“, – ნადირა სოშარაული, ხევსურეთის სოფელ ბაცალიგოს მკვიდრი, 1659 წლის კახეთის აჯანყების მონაწილე.

ჰ

224. ჯაპარა

ნიკო რაზიკაშვილი, „წაწლობა“, – მარიამ კატრას ასული გურასაასული, მწერლის მეუღლე.

225. ჯაყო

მიხეილ ჯავახიშვილი, „ჯაყოს ხიზნები“, – ნიკოლოზ კოლია, სუმბათაშვილის მოურავი.

226. ჯოკია (ცხენის დაღალი)

კონსტანტინე გამსახურდია, „მთვარის მოტაცება“, – ჯაკუ ბათია, წალენჯიხის რაიონის სოფელ ჯვარში მცხოვრები.

227. ჯოჯოლა

ვაჟა ფშაველა, „სტუმარ-მასპინძელი“, – ჯოჯოლა დარძიზანაშვილი (დარქიზანოვი), სოფელ მაისტელი.

228. ჯუშგარი

ხულხან-საბა ორბელიანი, „სიბრძნე-სიცრუება“, – ვახტანგ შაქაძე, ცნობილი მეფე-პოეტი.

229. პაპი აძბა

ლუო ქიაჩელი, „ჭაკი აძბა“, – ნიკოლოზ ეხვარი.

230. აიფ-ღირ

გრიგოლ რობაქიძე, „მცველნი გრაალისა“, –
მეფედ-გაბ აბაშიძე, ცნობილი მოღვაწე.

P.S.

231. ილო არფივაშვილი

იროდიონ ეედოშვილი, „ყაჩალი“, – მიხა მფარ-
ლიშვილი (ჭუჭულაშვილი), ცნობილი ყაჩალი.

232. ინგილო ძალი

იაკობ გოგებაშვილი, „მუფე ერეკლე და ინგილო
ქალი“, – ტასო ვაშირაძე.

233. მარო მავაშვილი

ალექსანდრე ქუთათელი, „პირისპირ“, – მერი
სუპატაშვილი, ქართული ესტრადის ცნობილი
მსახიობი.

234. მიშო

ანტონ ფურცელაძე, „ვაი მართალთა“, – მიშო
მიშვიანი, ცნობილი ქართველი ნაროდნიკი.

235. ქავკალ თურქია

ჭაბუა ამირეჯიბი, „გორა მბორგალი“, თბილისი
შპს შალია (მწერლის ახლო მეგობარი).

236. ცინისალი

კოტე ხიმშიაშვილი, „ტონქა ხორნაული“, -
ერაკელ ტატიშვილი, ცნობილი საზოგადო მოღვაწე,
მთარგმნელი.

1. ლიტ: შ.რადიანი, არსენა მარაბდელის პროტოტიპები, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, №26.
2. ცნობა მოგვაროდა კონსტანტინე გამსახურდიამ მისი მეგობრის, ზაქარია ედიშერაძის ცნობით, ციმო ბურკიშვილისაგან იწერდა მწერალი მეცხვარეობისა და მევენახეობის ლექსიკას.
3. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.
4. ლიტ: აკ.წერეთელი, თხზულებათა სრული კრებული, თხუთმეტ ტომად, ტ. II, თბ., 1950, გვ.417.
5. ლიტ: ე.შარაშიძე, მიხ.ჯავახიშვილის – „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ.28.
6. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.

7. ლიტ: ს. ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.
8. ცნობა მოგვაწოდა ფილოლოგმა ნინო ერისთავმა. იგივე ცნობა დაგვიდასტურა მიხ. ჯავახიშვილის ქალიშვილმა – ქეთევან ჯავახიშვილმა.
9. ლიტ: მიხ. ჯავახიშვილი, რჩეული თხზულებანი, ტ. VI, თბ., 1964, გვ.386; მიხ. ჯავახიშვილი, როგორ იწერებოდა „არსენა მარაბდელი?“, ჟურნ. „დროშა“, 1959, №9.
10. ლიტ: გ.ხორნაული, ვინ იყო ვაჟას „აფშინა“, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1975, №32.
11. ცნობები შეკრიბა დარია აბელიშვილმა (ინახება ჩვენთან – გ. ჯ.)
12. თელაველი მკერავი ქალი, რომელმაც 1909 წელს დაბეჭდა წიგნი „ჭრა-კერვის თვითმასწავლებელი“, წიგნში 128 ნახაზია და ნაჩვენებია ქართლური, იმერული, ევროპული ტანსაცმლის კერვის ნიმუშები. ლიტ: ვ.ბარნოვი, თხზულებანი, ტ. III, 1961, გვ.473 – 474. გ.ჯავახიშვილი, ვასილ

ბარნოვი თელავში, გაზ. „ალაზნის განთიადი“,
1977, №104.

13. ცნობა მოგვაწოდა ჟურნალისტმა გიგლა გობეჩიაშ. მისი საუბარი მწერალთან გამოქვეყნდა 1981 წელს, „პირველ სხივში“, №15, გვ.134.

14. დაბელიშვილის ჩანაწერები (დაცულია ჩვენთან – გ. ჯ.).

15. ლიტ: გაზ. „სახალხო განათლება“, 1948, 28 სექტემბერი. აღ. დლონტი, ქართული ხალხური ეპოსი, სტალინირი, 1952, გვ.93–95; აღ. ორბელიანი, „დართულს დართული,“ საქართველოს ისტორიული მუზეუმი, №1641.

16. ლიტ: გ. დეონიძე, მასალები ილ. ჭავჭავაძის ბიოგრაფიისათვის, ლიტერატურული მემკვიდრეობა, 1935, გვ.565.

17. ცნობა მოგვაწოდა საქართველოს დამსახურებულმა მახწავლებელმა – გიორგი მელითაურმა. მისთვის უამბია მწერალ დავით თურდოსპირელს.

18. ლიტ: აკ. თოფურია, ლეო ქიაჩელის შემოქმედების სწავლება საშუალო სკოლაში, გვ. 61–63, 1956.

- 19. ლიტ: იმეგრულიძე, ნ.დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, უკრნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ. 65; იმეგრულიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ. 206–208.
- 20. ლიტ: გაზ. „სახალხო განათლება“, 1948, 23 სექტემბერი; ალ.ღლონტი, ქართული ხალხური ეპოსი, სტალინირი, 1952, გვ. 93–95; ალ.ორბელიანი, წერილი „დართულს დართული“, საქ.ისტ.მუზეუმი, №1641.
- 21. ლიტ: ს. კლდიაშვილი, მოგონებანი დავით კლდიაშვილზე, გვ.56, 1933; ი.წოწონავა, ნაწარმოების სახეთა სისტემა, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1977, №62.
- 22. ლიტ: ეგ. ნინოშვილი, ტ. I. რედ. შენიშვნები, გვ. 32; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 64.
- 23. სოფ. ჯუგაანი, მწერლის მეზობელი. ცნობა მოგვაწოდა სანდრო შანშიაშვილმა.
- 24. ლიტ ს. ჭვალაძე, მშობელ მიწაში ფესვადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.

25. ლიტ: შ.ზაქარიაძე, „ორი სახელოვანი სიცოცხლე,“ თბ., 1983, გვ. 22.

26. ლიტ: მიხ.რაზიკაშვილის მოგონება, ს.ყუბანიშიშვილი, ვაჟა ფშაველა, 1937, გვ. 359–361; ლ.ჭრელაშვილი, ვაჟა ფშაველას მოთხრობების ზოგიერთი წყარო, ტექსტოლოგიური ეტიუდები, გვ.25, 1977.

27. ცნობა მოგვაწოდა დოცენტმა პლატონ ბულიამ.

28. ლიტ: ვ.სიდამონიძე, ვინ იყო ილიას „განდეგილის“ განდეგილი, გაზ. „სოფლის ცხოვრება“, 1982, №62; ვ. სიდამონიძე, ილია ჭავჭავაძის შემოქმედების ფოლკლორული წყაროები, „ჯეჯხელი“, წიგნი 24-ე, თბ., 1966, გვ.97; პ.კარბელაშვილი, ბესარიონ ბერი (ფაველენიშვილი), გაზ. „ივერია“, 1902, №111-132.

29. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობის პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავი), 1980, №13.

30. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროფეასი, ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.20.

31. ლიტ: აღ. ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ-1, კარაანტები და შენიშვნები სოლომონ ყუბანეიშვილისა, თბ., 1962, გვ.512.

32. ლიტ: იპ. კართაგავა, ლუო ქიაჩელი, თბ., 1966, გვ.54.

33. ლიტ: გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1948, №48; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგნატე ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, გვ.21, 1953; აღ. ჩაველიშვილი, ტიპისა და პროტოტიპის ურთიერთობის საკითხისათვის, ლიტერატურის ისტორიისა და თეორიის საკითხები, ბათუმი, გვ. 379, 1960.

34. ლიტ: შ.რადიანი, არსენა მარაბდელის პროტოტიპები, „ლიტერატურული გაზეთი“ 1957, №26.

35. ლიტ: ამბ. გაჩეჩილაძე „გლახის ნაამბობის“ უცნობი წყარო, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1966, №9.

36. ლიტ: აკ.თოფურია, ლუო ქიაჩელის ცხოვრება და შემოქმედება, თბ., 1977, გვ.196.

37. ლიტ: კ. დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ევ. ნინოშვილის მხატვრულ შემკვიდრებაში, სტალინირი, 1953, გვ. 32-33.

38. ლიტ: ვაჟა ფშაველა, თხზულებათა ტომი IX, გვ. 323; გ. ხორნაული, ვინ იყო ვაჟას „აფშინა“?, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1975 №32.

39. ცნობა მოგვაწოდა აკადემიკოსმა ქაატა გუგუშვილმა. მისივე წერილი დაიბეჭდა „ლიტერატურულ გაზეთში“, 1961, №26.

40. ზ. ედიშერიძის ცნობით როდესაც „ვაზის ყვავილობა“ იწერებოდა, ზ. ედიშერიძე მუშაობდა თელავის რაიონის სოფელ ლალისწყურის კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ. სწორედ ამ კოლმეურნეობაში ჰქონდა გამოყოფილი ვენახი მწერალს, სადაც ყველა ოპერაციას თვითონ ასრულებდა.

41. ლიტ: ალ. ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. II, 1962, ს. კუბანეიშვილის შენიშვნებით და კომენტარებით, გვ. 511.

42. ცნობა მოგვაწოდა ვასილ ბარნოვის ქალიშვილმა — სარა ბარნაველმა. ამბროსი ხელაშვილზე

- ნეკროლოგი გამოაქვეყნა ვასილ ბარნოვიძე 1892 წელს, გაზ. „ივერიაში“, №38.
43. ლიტ: აღ.ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. II, 1962, ს.ყუბანეიშვილის შენიშენებითა და კომენტარებით, გვ. 511.
44. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავი), 1980, №13. გაზ. „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.
45. ლიტ: ვ.ბარნოვი, თხზულებანი, ტ. IV, თბ., 1961, ლ.ბარნაველი, მოგონებანი მამაზე, ლიტერატურის მატრიანე, წიგნი 6, ნაკვეთი პირველი, 1952, გვ. 120–121; ვ.ცისკარიძე, უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორიის საკითხები, თბ. 1974, გვ. 120
46. ცნობა მოგვაწოდა მწერლის მეგობარმა, ფილ. მეცნ. დოქტორმა ნუგზარ წერეთელმა.
47. ლიტ: ა.ნიკოლეიშვილი, XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები, I, ქუთაისი, 1994, გვ. 103.

48. ლიტ: დ.ჩუბინაშვილი, ქართული ქრესტომათია, სანკტ-პეტერბურგი, 1846, ნაწ. II, წინასიტყვაობა. პინგოროყვა, შოთა რუსთაველი, ფედერაცია, 1938.

49. ლიტ. მიხ.ჯავახიშვილის შედგენილი პირადი ბარათები, რომლებიც დაცულია მწერლის ოჯახში; შ.რადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი (მონოგრაფია), თბ., 1957, გვ. 63.

50. ლიტ: შ.ზაქარიაძე, „ორი სახელოვანი სიცოცხლე“, თბ., 1983, გვ.24.

51. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.

52. ლიტ: აპ.ცანავა, პროტოტიპი, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1988, №12.

53. ლიტ: ს. კლდიაშვილი, მოგონებანი დავით კლდიაშვილზე, 1933, გვ.56; ი.წოწონავა, ნაწარმოების სახეთა სისტემა, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1977, №62.

54. ლიტ: ს.კლდიაშვილი, მოგონებანი დავით კლდიაშვილზე, 1933, გვ.56; ი.წოწონავა, ნაწარმოების

სახეთა სისტემა, გაზ. „სახალხო განათლება“
1977, №62.

55. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი იცნობდეთ მიხი მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავე), 1980, №13; გაზ. „იერის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.

56. ლიტ: ს.ცაიშვილი, ეგნატე ნინოშვილის ერთი მოთხრობის სიუჟეტისა და პროტოტიპების შესახებ, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949 №13; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ შემკვიდრებაში, სტალინირი, 1953, გვ.74.

57. ლიტ: იმ.კართაგავა, ლეო ქიაჩელი, თბ., 1966, გვ.54.

58. ლიტ: იმეგრელიძე, ნოდარ დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ.65; იმეგრელიძე, რეპლიკა (რ.მიშველაძის, 1976 წლის ჟურნ. „კრიტიკის“ №4-ში დაბეჭდილი წერილის გამო), 1977, №2, გვ.206–208.

59. ლიტ: მიხ.ჯავახიშვილის პირადი არქივი, საქად. №30, საქმე №153, გვ. 10; ე.შარაშენიძე, მიხ.ჯავახიშვილის რომანის – „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ.28.

60. ლიტ: გ.ქიქოძე, ეტიუდები და პროტოტიპები, 1958, გვ. 176; ლევან ასათიანი, უერნ. „მნათობი“, 1939, №5–6; ა. ჭილაია, გიორგი წერეთელი, მეორე შევსებული გამოცემა, თბ., 1967, გვ.415.

61. ლიტ: რ.ჩხეიძე, 1832 წლის შეთქმულების გახსენება, გაზ. „მამული“, 1992, №8.

62. ლიტ: აღ.ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ.I, თბ., 1962, გვ.577; მწერლის წერილი სვიმონ ჩოფიკაშვილთან.

63. ლიტ: აღ.ყაზბეგი, მოთხრობები და რომანები, ტ.II, 1955, გვ. 526.

64. ლიტ: მიხ. ჯავახიშვილის პირადი არქივი, საქად. №30, საქმე №153, გვ.10; ე.შარაშენიძე, მიხეილ ჯავახიშვილის რომანის – „ქალის

- ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტო-
ლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ. 28.
65. ლიტ: მიხ.ჯავახიშვილის პირადი ბარათები; შ. რა-
ღანი, მიხეილ ჯავახიშვილი (მონოგრაფია), 1957,
გვ. 64.
66. ლიტ: რ. ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი,
ეურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ. 20.
67. ლიტ: აღ. ჩავლეიშვილი, ლიტერატურულ-კრი-
ტიკული ნარკვევები, ბათუმი, 1962, გვ. 80, 81, 83, 85;
აღ. ჩავლეიშვილი, ვამეხ გვირგვინიანის პროტო-
ტიპის ხასიათისათვის, გაზ. „ლიტერატურული აჭა-
რა“, 1962, №3, გვ. 73–76; აღ. ჩავლეიშვილი, შალვა
დადიანის ერთი კერძო წერილი, „ლიტერატურული
აჭარა“, 1961, №1, გვ. 70–71; ს. ცაიშვილი, „ლიტე-
რატურული აღმანახი“, სოხუმი, 1953, წიგნი №6.
68. ლიტ: ნ. კოტინოვა, ნოდარ დუმბაძის გახსე-
ნება, თბ., 1990.
69. ლიტ: ს. ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგ-
მული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.
- 70 ლიტ: გ. ჩუელიშვილი, სად გაქცევის ზამთრის

ლამეს; ნუგზარ წერეთლის წინასიტყვა, თბ.,
1985, გვ.18.

71. ლიტ: ს. ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგ-
მული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

72. ცნობა მოგვანოდა კონსტანტინე გამსახურ-
დიამ. ხელაშვილების ოჯახში დაცულია ბატონ
კონსტანტინეს ავტოგრაფიანი წიგნები. ერთერთ
მათგანს ეურთავთ წინამდებარე წიგნს.

73. ლიტ: მიხ. ჯაკაბიშვილი, როგორ იწერებო-
და „არსენა მარაბდელი“?, ჟურნ. „დროშა“,
1933, №9.

74. ლიტ: ალ.ჩაველიშვილი, ლიტერატუ-
რულ-კრიტიკული ნარკვევები, ბათუმი, 1962,
გვ.111.

75. ლიტ: ს.მგალობლიშვილი, მოგონებანი,
1938, გვ. 91–92; ალ. ჩაველიშვილი, ტიპისა და
პროტოტიპის ურთიერთობის საკითხისათვის,
იხ. წიგნში ლიტერატურის ისტორიისა და თეო-
რიის საკითხები, ბათუმი, 1960, გვ.39.

76. ლიტ: ე.შარაშენიძე, მ.ჯაკაბიშვილის რომანის

- „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ. 28.
77. ლიტ: ი. მეგრელიძე, ნოდარ დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, ეურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ. 62–67; ი. მეგრელიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ. 206–208.
78. ლიტ: კ. დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ. ნინოშვილის მხატვრულ შემკვიდრობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 42–46.
79. ლიტ: ივ. ქართველიშვილი, ლეგენდები და გმირები, 1983, გვ. 13; მიხ. ზანდუკელი, თხზულებანი, ტ. IV, 1986, გვ. 9.
80. ლიტ: კ. გამსახურდია, დედა, გაზ. „წიგნის სამყარო“, 1987, №5, გიორგი ემხვარი, მამაჩემის – არზაყან ემხვარის სახით, გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1991, №34.
81. ცნობა მოგვაწოდა გიორგი ლეონიძის დამ – ნინო ლეონიძე-კახიანიისამ.
82. ლიტ: ლ. ასათიანის უბის წიგნაკი, გ. ქიქოძის ნაამბობის ჩანაწერი, აკად. გიორგი ლეონიძის

სახელობის ლიტერატურული მუზეუმი,
№26670-6.

83. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი,
ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.21.

84. ლიტ: აკ.წერეთელი, თხზულებანი, ტ.II.,
1950, გვ. 417.

85. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი,
ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.21.

86. ლიტ: ივ. ქართველიშვილი, ლექსები და
გმირები, 1983; მიხ.ზანდუკელი, თხზულებანი,
ტ.IV, 1986.

87. ლიტ: ალ.ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ.II, 1962,
გვ. 514.

88. ლიტ: კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისა-
თვის, ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეო-
ბაში, სტალინირი, 1953, გვ. 27.

89. ლიტ: მიხ.ზანდუკელი, თხზულებანი, ტ. II,
თბ., 1976, გვ. 492.

90. ლიტ: შ.იასონიშვილი (შოთა ჩიჯავაძე),
ეგ.ნინოშვილის პერსონაჟების პროტოტიპები,

„ლიტერატურული გაზეთი“, 1959, №20; გამკაცრებული ახალი მასალები ვგ. ნინოშვილისა და მისი ზოგიერთი ნაწარმოების პროტოტაპების შესახებ, ჟურნ. „მნათობი“, 1959, №4, გვ. 117–122. კ. დონაძე, პროტოტაპების საკითხისათვის ვგ. ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 77–83.

91. ლიტ: ი. მეგრელიძე, ნ. დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ. 638; ი. მეგრელიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ. 206–207.

92. ლიტ: მის. ჯავახიშვილის პირადი არქივი, საქად. №30, საქმე №153, გვ. 10; ე. შარაშენიძე, მის. ჯავახიშვილის რომანის – „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ. 28.

93. ლიტ: მის. ზანდუკელი, თხზულებანი, ტ. IV, 1986, გვ. 9.

94. ლიტ: მის. ჯავახიშვილის პირადი არქივი (დაცულია ოჯახში); შ. რადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი (მონოგრაფია), თბ., 1957, გვ. 63.

95. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი, ეურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ. 21.

96. ლიტ: კობტა აფხაზის მოგონება, გვ. 15–24. ალ.მღვდლიაშვილი, ილია კარდენახში, გაზ. „სოფლის ცხოვრება“, 1962; მინასარიძე, გაუხარაშვილს გაუხარია, გაზ. „სოფლის ცხოვრება“, 1968, №249; ალ.ხიგუა, ვისაც შენებრი დაჰბადებია, ეურნ. „დროშა“, 1968, №8, გვ.15.

97. ლიტ: ე.სიღამონიძე, ვინ იყო კახაბერი, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1980, №67.

98. ლიტ: გ. ნატროშვილი, მიხ.ჯავახიშვილის თხზულებანი, 1964, ტ.VI, გვ.499; მიხეილ ჯავახიშვილის 1924 წლის უბის წიგნაკი; ე.შარაშენიძე, მიხ.ჯავახიშვილის შემოქმედებით პროცესი მისი საარქივო მასალების მიხედვით, ტექსტოლოგიური ძიებანი, 1979, გვ.7; ქველი ჩხატარელიშვილი, ლეგენდად დარჩენილი, ეურნ. „მნათობი“, №8, 1991, გვ. 166–169; ტ.კვანჭილაშვილი, მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედება, თბ., 1987, გვ.257.

99. ლიტ: აგაჩილაძე, ზოგიერთი ცნობა აკაკის ნაწარმოებთა პერსონაჟების შესახებ, გაზ. „საბაღბო განათლება“, 1947, 19 ივნისი.
100. ცნობები ჩვენი თხოვნით ჩაიწერა სტუდენტმა მარინე მერკვილიშვილმა.
101. ლიტ: ი.ბალახაშვილი, ახალი ცნობები ზურაბ ანტონოვზე, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1939, №24.
102. ლიტ: მის.ჯავახიშვილის პირადი არქივი; შრადიანი, მის.ჯავახიშვილი (მონოგრაფია), თბ., 1957, გვ.3.
103. ლიტ: მის.ჯავახიშვილი, რჩეული თხზულებანი, ტ. VI, თბ., 1964, გვ.386.
104. ლიტ: ს.სიგუა, ლიტერატურა და ტრადიციის ბარიერი, თბ., 1988, გვ. 171.
105. ლიტ: ავტორთა კოლექტივი, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. IV, თბ., 1974, გვ.159, გიორგი აბზიანიძის წერილი.
106. ლიტ: მის.ჯავახიშვილი, პირადი არქივი, საქად. №30, საქმე №153, გვ.10; ე. შარაშენიძის აღნიშნული შრომა.

107. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

108. ლიტ: მიხ.ჯავახიშვილის პირადი არქივი, საქაღ. №30, საქმე № 153, გვ. 10; ე. შარაშენიძე, მიხ. ჯავახიშვილის რომანის – „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ.28.

109. ლიტ: აღ. ვაზბეგი, თხზულებანი, ტ. II, თბ., 1962; ს. ყუბანეიშვილის შენიშვნები, გვ.514.

110. ლიტ: ვ.ხიდაშონიძე, ილია ჭავჭავაძის შემოქმედების ფოლკლორული წყაროები, „ჯეჯილი“, წიგნი 24, თბ., 1986, გვ.96.

111. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი, ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, № 2, გვ.21.

112. ლიტ: ივ. ლოლაშვილი, სულხან-საბა ორბელიანი, ბუკლეტი წიგნის მოყვარულთა საზოგადოების გამოცემა, თბ., 1980.

113. ლიტ: ლ.ჭრელაშვილი, ვაჟა ფშაველას შემოქმედებითი ლაბორატორია, ტექსტოლოგიური ძიებანი, 1967, გვ.125; მისივე, ვაჟა ფშაველას

თხზულებათა აკრიბუცია და შემოქმედებითი ისტორია, თბ., 1985.

114. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

115. ლიტ: ივ. ქართველიშვილი, ლეგენდები და გმირები, თბ., 1983, გვ. 19.

116. ლიტ: ელ.აბრამიშვილი, ნიკო ღვთისმშობელი, გამოჩენილ ადამიანთა ცხოვრება, 1977, გვ. 49.

117. ლიტ: მიხ. ჩიქოვანი, ცხოვრების შუაგულიდან, გაზ. „კომუნისტი“, 1959, №106.

118. ლიტ: მიხ.ჯავახიშვილის პირადი არქივი, საქაღ.№30, საქმე №153, გვ.10; ე.შარაშენიძე, მიხ.ჯავახიშვილის რომანის – „ქალის ტვირთის“ შემოქმედებითი ისტორია, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ.28.

119. ლიტ: ბ. თათარაშვილი, ზეინა-მანმუტის პროტოტიპი, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1979, №25.

120. ლიტ: კ. დონაძე, ეგ. ნინოშვილის ცხოვრება, 1963, გვ. 66; თ. ცხველიანი, გოგია უიშვილის

მემკვიდრეები, გაზ. „ალაზნის განთიადი“, 1969, 11 იანვარი; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.102-110.

121. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავე), 1980, №13, გაზ. „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.

122. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

123. ლიტ: ბ.თათარაშვილი, ხეიჩა-მანხმუტის პროტოტიპი, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1979, №25.

124. ლიტ: აპ.ცანავა, ქართული საისტორიო ხიტვიერების საკითხები, მეგრული მასალების მიხედვით, თბ., 1971, გვ.29; ფოლკ. არქივი, №9981, მთქმელი პ. ვეკუა, ჩამწერი მ.კვირტია; ქართული ხალხური პოეზიის მასალები (მეგრული ნიმუშები), გამოსაცემად მოამზადა კ.სამუშიამ, თბ., 1971, გვ. 88-89; გ.ჯავახიშვილის დისერტაცია ქართველი

- ხალხოსანი მწერლები და ფოლკლორი, გვ. 125 (და-
ცულია შ.რუსთაველის სახელობის ქართული ლი-
ტერატურის ისტორიის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკაში).
125. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი
მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის
განთიადი“ (თელავი), 1980, №13, გაზ. „იერის
განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.
126. ლიტ: თ.ცხვედიანი, „კოლხეთის ცისკრის“ გმი-
რები და მათი პროტოტიპები, ჟურნ. „ქართული ენა
და ლიტერატურა სკოლაში“, 1970, №4, გვ.21.
127. ლიტ: მ. ჯავახიშვილის შედგენილი პი-
რადი ბარათები (დაცულია მწერლის ოჯახში);
შ.რადიანი, არსენა მარაბდელის პროტოტიპები,
„ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, №26.
128. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგად-
გმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.
129. ლიტ: ს.კლდიაშვილი, მოგონებები დავით
კლდიაშვილზე, 1933, გვ. 46; ი.წოწონავა, ნაწა-
რმოების სახეთა სისტემა, გაზ. „სახალხო განა-
თლება“, 1977, №62.

130. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ხედი ქველუ ინგოროფეასი, ეურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.20; ს.ხიფუა, ლიტერატურა და ტრადიციის ბარიერი, თბ., 1988, გვ.97.

131. ლიტ: ევ. ნინოშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, ს.ხუნდაძის რედაქციით, 1932, ტ. II, გვ.320; ს.ცაიშვილი, ევ. ნინოშვილის ერთი მოთხრობის ხეუფეტისა და პროტოტიპების შესახებ, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949, №13; შიასონიშვილი, ევ. ნინოშვილის პერსონაჟების პროტოტიპები, გაზ. „კოლმეურნის ხმა“, 1959, №56; ანტ. ხინთიბიძე, ევ. ნინოშვილის გმირთა პროტოტიპები, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1959, №20; კ. დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის, ევ. ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.85–92.

132. ლიტ: ელ. აბრამიშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე, გამოჩენილ ადამიანთა ცხოვრება, 1977, გვ.48.

133. ლიტ: გ. ხარატიშვილი, ილია ჭავჭავაძე და ყვარელი, თბ., 1967, გვ. 32–48; კ. დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ევ. ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.24.

134. ლიტ: შ.იასონიშვილი, ეგ.ნინოშვილის პერ-
სონაჟების პროტოტიპები, გაზ. „კოლმეურნის
ხმა“, 1959, №56; ს.ხუნდაძე, რედაქტორის შე-
ნიშვნები. (იხ.ეგ.ნინოშვილი, თხზულებათა
სრული კრებული), სანკტ-პეტერბურგი, 1932,
ტ. II, გვ. 319.

135. ლიტ: დ.ჩუბინაშვილი, ქართული ქრესტო-
მათია, სანკტ-პეტერბურგი, 1946, ნაწ. II, წინა-
სიტყვაობა, გვ. 7; პ.ინგოროვეა, შოთა რუსთავე-
ლი, ფედერაცია, 1938.

136. ლიტ: ავტორთა კოლექტივი, ქართული ლი-
ტერატურის ისტორია, ტ. IV. თბ., 1974, გვ. 159,
გიორგი აბზიანაძის წერილი.

137. ლიტ: ივ. ქართველიშვილი, ლექსები და
გმირები, თბ., 1983, გვ. 31–34.

138. ლიტ: გაზ. „სახალხო განათლება“, 1948,
23 სექტემბერი; ალ. ლლონტი, ქართული ხალ-
ხური ეპოსი, 1952, გვ. 93–95; ალ. ორბელიანი,
წერილი „დართულს დართული“, საქ. სახელმ-
წიფო ისტ. მუზეუმი №1641.

139. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

140. ლიტ: გ.ხარატიშვილი, ოთარაანთ გიორგის პროტოტიპი, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, №21.

141. ლიტ: გ.ხატიაშვილი, ოთარაანთ გიორგის პროტოტიპი, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, №21; გ.ხატიაშვილი, ილია ჭავჭავაძე და ყვარელი, თბ., 1967, გვ. 78–82.

142. ლიტ: ლ. ბარნაველი, მოგონებანი მაძაზე, ლიტერატურის მატიანე, წიგნი 6, ნაკვეთი პირველი, თბ., 1952, გვ. 121.

143. ცნობა მოგვანოდა ხანდრო შანშიაშვილმა.

144. ლიტ: ს.მერკვილაძე, ხევის მისიონერ მღვდელ-მონაზონი, ბესარიონ ფავლენიშვილი (1774–1824), გაზ. „ივერია“, 1902, №103;

პ.კარბელაშვილი, ბესარიონ ბერი (ფავლენიშვილი), გაზ. „ივერია“, 1902, №11, გვ. 132; ე.სიღამონიძე, ილია ჭავჭავაძის შემოქმედების ფოლკლორული წყაროები, „ჯეჯილი“, წიგნი 24, 1986, გვ.99.

145. ლიტ: კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.26.
146. ცნობა მოგვაწოდა დარია აბელიშვილმა, (ჩანაწერები ინახება ჩვენთან – გ.ჯ.)
147. ლიტ: ე.აბრამიშვილი, ნიკო ღორთქიფანიძე, 1977, გვ.50–51.
148. ლიტ: ეგ.ნინოშვილი ტ. I, რედ.შენიშვნები, გვ. 322–323; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 42–46.
149. ცნობები ჩაიწერა სოფ. სიმონეთელ ვანო დვინეფაძისაგან მარინე მერკვილიშვილმა.
150. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროყვასი, ურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.21.
151. ლიტ: ს.ყუბანეიშვილი, აღ.ყაზბეგი, თხზულებათა ტ. II, ვარიანტები და შენიშვნები, 1962, გვ.514.
152. ცნობა მოგვაწოდა გ.ღვინიძის დამ – ნინო კახიანმა; გ.ნატროშვილი, სიტყვა და დედამიწა, ურნ. „მნათობი“, 1972, №1, გვ.112–129.

- 153. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბუდი ჰაკელე ინგოროვეკასი, ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ.21.
- 154. ლიტ: ნ.რუხაძე, შოთა რუსთაველი სკოლაში, თბ., 1992, გვ.131.
- 155. ლიტ: აკ.თოფურია, ღუო ქიაჩელის ცხოვრება და შემოქმედება, თბ., 1977. გვ.196.
- 156. ლიტ: მიხ.ზანდუკელი, თხზულებანი, ტ. III, თბ., 1978, გვ. 178; ამასვე ადასტურებენ გიორგი ღეონიძე და პროფ. არჩილ გულისაშვილი მოგონებებში. (ჩანაწერები ინახება ჩვენთან – გ.ჯ.)
- 157. ლიტ: კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.24.
- 158. ლიტ: ზ.კიკნაძე, ორი სანათა, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენისა და ლიტერატურის განყოფილებასთან არსებული ფოლკლორის საკოორდინაციო საბჭოს XXII სამეცნიერო კონფერენცია, სამუშაო გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბ., 1983, გვ. 10–11.
- 159. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგად-

- გმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.
160. ლიტ: ს. ჭილაია. მშობელ მიწაში ფესვგადგმული. გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 242.
161. ლიტ: მიხ.ჯავახიშვილი, როგორ იწერებოდა „არსენა მარაბდელი?“, ჟურნ. „დროშა“, 1933, №9.
162. ლიტ: ალ. ყაზბეგის წერილი სვიმონ ჩოფიკაშვილთან, კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის ფონდი 5—3993, თხზულებათა I ტ. 1962, გვ.557.
163. ლიტ: ეგ.ნინოშვილი, ტ. I, რედაქციის შენიშვნები, გვ. 315 ; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 58—62.
164. ლიტ: ეგ.ნინოშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. I, ს.ხუნდაძის რედაქციით, გვ.384. ანტ. ხინთიბიძე, ნინოშვილის გმირთა პროტოტიპები, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1959, №20; ა. ხინთიბიძე, გურული ფირალები, თბ., 1938, გვ.63, მიხ.ჩიქოვანი, ცხოვრების შუაგულიდან, გაზ. „კომუნისტი“, 1959, №106; კ. დონაძე,

პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 92-102.

165. ლიტ: ალ. ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. I; გ. ნატროშვილის შესავეალი წერილი, 1962, გვ. 9.

166. ლიტ: დ.ჩუბინაშვილი, ქართული ქრესტომათია, სანკტ-პეტერბურგი, 1846, ნაწ. II, წინასიტყვაობა; ქველე ინგოროყვა, შოთა რუსთაველი, ფედერაცია, 1938; ნ.რუხაძე, შოთა რუსთაველი სკოლაში, თბ., 1992, გვ. 129-131.

167. ლიტ: ს.კლდიაშვილი, მოგონებანი დავით კლდიაშვილზე, 1933, გვ. 56; ი.წოწონაეა, ნაწარმოების სახეთა სისტემა, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1977, №62.

168. ლიტ: ცნობები მოგვაწოდეს მკვლევარებმა ი.ენიკოლოფაშვილმა და თ.ფირალიშვილმა.

169. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, სიტყვა ხარყით გამწევი, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავე), 1989, №42.

170. ლიტ: ააველიანი, სამშობლო ქართველისა, გაზ. „კომუნისტი“, 1987, №9; ს.ხუციშვილი, ადამიანის ბედი, გაზ. „კომუნისტი“, 1988, №53.

171. ცნობა მოგვაწოდა ცნობილმა თელაველმა მასწავლებელმა — ნინო ერისთავმა.

172. ლიტ: აღ.ყაზბეგი, თხზულებანი ტ. II, შენი-შენები და ვარიანტები სოლომონ ყუბანეიშვილისა, თბ., 1962, გვ. 514.

173. ლიტ: შ.იახონიშვილი, ეგ. ნინოშვილის პერსონაჟების პროტოტიპები, გაზ. „კოლმეურნის ხმა“, 1959, №56; მიხ. ჩიქოვანი, ცხოვრების შუაგულიდან, გაზ. „კომუნისტი“, 1959, №106; კ. დონაძე, ეგ. ნინოშვილის ცხოვრება, 1963, გვ. 47; მ. ვადაჭკორია, გაუმართლებელი კორექტივები, გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 2 ოქტომბერი, 1954.

174. ლიტ: ეგ. ნინოშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, 1935, ტ. III, გვ. 123; ეგ. ნინოშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, 1932, ტ. II, გვ. 141–142; ს. ცაიშვილი, ეგ. ნინოშვილის ერთი მოთხრობის

სიუჟეტისა და პროტოტიპების შესახებ, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949, №13; შ. იახონიშვილი, ეგ. ნინოშვილის პერსონაჟების პროტოტიპები, გაზ. „კოლმეურნის ხმა“ (თელავი), 1959, №56; ა.ჭილაია, ლიტერატურისმცოდნეობის ძირითადი ცნებები, 1971, გვ. 364; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ. ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.75-77.

175. ლიტ: ივ.ქართველიშვილი, ლეგენდები და გმირები, 1983, გვ. 43.

176. ლიტ: ს.სიგუა, ლიტერატურა და ტრადიციის ბარიერი, თბ., 1988, გვ. 172.

177. ლიტ: ს.სიგუა, ლიტერატურა და ტრადიციების ბარიერი, თბ., 1988, გვ.172.

178. ლიტ: თ.ცხვედიანი, „კოლხეთის ცისკარის“ გმირები და მათი პროტოტიპები, ყურნ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1970, №4, გვ. 21-22.

179. ლიტ: დ.წუბინიშვილი, ქართული ქრესტომათია, სანკტ-პეტერბურგი, 1846, ნაწ. II, წინა

სიტყვაობა, გვ. 7; პ.ინგოროყვა, შოთა რუსთაველი, ფედერაცია, 1938; ნ.რუხაძე, შოთა რუსთაველი სკოლაში, თბ., 1992, გვ. 129–131.

180. ლიტ: ეგ. ნინოშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, ს.ხუნდაძის რედაქციით, 1932, ტ. II, გვ.313; ს. ცაიშვილი, ეგ.ნინოშვილის ერთი მოთხრობის ხიუყეცისა და პროტოტიპების შესახებ, გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1949, №13; შ.იასონიშვილი, ეგ.ნინოშვილის პერსონაჟების პროტოტიპები, გაზ. „კოლმეურნის ხმა“, (თელავი), 1959, №56; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ. 70–74.

181. ლიტ: გაზ. „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1948, №48; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგ.ნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინირი, 1953, გვ.21; ალ.ჩაველიშვილი, ტიპისა და პროტოტიპის ურთიერთობის საკითხისათვის, ლიტერატურის ისტორიისა და თეორიის საკითხები, ბათუმი, 1960, გვ.37.

182. ლიტ: რ.კალაძე, ანტონ ფურცელაძე (მონოგრაფია), 1929, გვ.134; ი.გრიშაშვილის ბიბლიოთეკა-მუზეუმის კატალოგი, 1, გვ.229.
183. ლიტ: კ.ხალია, ჟურნ. „ბედი ქართლისა“, ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტ“, 1989, 21 ოქტომბერი, №242.
184. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი პავლე ინგოროვასი, ჟურნ. „ლაშარი“, 1991, №2, გვ. 21.
185. ლიტ: ლ.ჭრელაშვილი, ვაჟა ფშაველას შემოქმედებითი ლაბორატორია, ტექსტოლოგიური ძიებანი, 1967, გვ.125.
186. ლიტ: ლ. ბარნაველი, მოგონებანი მამაზე, ლიტერატურის მატრიანე, წიგნი VI, ნაკვეთი I, თბ., 1952, გვ. 119; ე.ბარნოვი, თხზულებანი, ტ. II, თბ., 1961, გვ. 516-517.
187. ლიტ: ი.მეგრელიძე, ნ.დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ.65; ი.მეგრელიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ. 206-208.

188. გაზ. „თბილისი“, 1991, 5 ივლისი.
189. ლიტ: ლ.ჭრელაშვილი, ვაჟა ფშაველას პოემის „სისხლის ძიების“ შემოქმედებითი ისტორიიდან, ტექსტოლოგიის საკითხები, IV, 1974, გვ.13.
190. ცნობა მოგვანოდა ლევან გოთუამ, გაზ. „კომუნისტი“, 1937, 10 ოქტომბერი, №232. დაბეჭდილია გ.ჩანგაშვილის პორტრეტი, რომელიც გადაულია ფოტოხელოვან ისაკ ტორს.
191. ლიტ: მის. ჩიქოვანი, ცხოვრების შუაგულიდან, გაზ. „კომუნისტი“, 1959, №106; ალკიკვადის წერილი, გაზ. „სახალხო განათლება“, 1950, 19 იანვარი; გ. მებუკე, ახალი მასალები ეგნინოშვილის და მისი ზოგიერთი ნაწარმოების პროტოტიპების შესახებ, ჟურნ. „მნათობი“, 1959, №4, გვ. 117 – 122; კ.დონაძე, პროტოტიპების საკითხისათვის ეგნინოშვილის მხატვრულ მემკვიდრეობაში, სტალინური, 1953, გვ.83–84; შ.ზაქარიაძე, სახელოვანი სიცოცხლე, თბ., 1983, გვ.25.

192. ლიტ: მის.ჯაგავნიშვილი, რჩეული თხზულებები, ტ. VI, თბ., 1964, გვ. 386. მის.ჯაგავნიშვილი, როგორ იწერებოდა „არსენა მარაბდელი?“ ურნ. „დროშა“, 1933, №9; შ.რადიანი, არსენა მარაბდელის პროტოტიპები, „ლიტერატურული გაზეთი“, 1957, №26; შ.რადიანი, მიხეილ ჯაგავნიშვილი (მონოგრაფია), გვ.54-55.

193. ლიტ: გ. ჯაგავნიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავი), 1980, №13, გაზეთი „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.

194. ლიტ: ალ.ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. 1, 1955, გვ.139.

195. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242

196. ლიტ: კ. დონაძე, ს.მგალობლიშვილის „ყაყიტას ქურდის“ მასალის საკითხისათვის, სამხრეთოსეთის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების IX ტომი; ნ.ჩიკვაიძე, „ყაყიტას ქურდის“ მასალის საკითხისათვის, გაზ.

- „ლიტერატურული საქართველო“, 1967, №27, 197. ლიტ: ი.მეგრელიძე, ნ.დუმბაძის „დიდროს“ შესახებ, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ. 66; ი.მეგრელიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ. 206–208.
198. ლიტ: ს. ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.
199. ლიტ: აკ. თოფურია, ლეო ქიაჩელის ცხოვრება და შემოქმედება, თბ., 1977, გვ. 196.
200. ლიტ: ალ. ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. II, 1962, ვარიანტები და შენიშვნები, გვ. 515.
201. ლიტ: ნ. კოტინოვა, ნოდარ დუმბაძის განხელება, თბ., 1990.
202. ლიტ: მის. ჯავახიშვილის შედგენილი პირადი ბარათები (დაცულია მწერლის ოჯახში) შ. რადიანი, მიხეილ ჯავახიშვილი (მონოგრაფია), თბ., 1957, გვ. 64.
203. ცნობა მოგვაწოდა დარია აბელიშვილმა.
204. ლიტ: გ. ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი

მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „აღაზნის განთიადი“ (თელავი), 1980, № 13, გაზ. „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, № 20.

205. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „აღაზნის განთიადი“, (თელავი), 1980, №13, გაზ. „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, № 20.

206. ლიტ: რ.ჩხეიძე, ბედი ჰაველე ინგოროფეასი, ჟურნ. „ლაშარი“ 1991, №2, გვ.20.

207. ლიტ: აკ.თოფურია, ლეო ქიაჩელის ცხოვრება და შემოქმედება, თბ., 1977, გვ.196.

208. ლიტ: აღ.ყაზბეგი, მოთხრობები და რომანები, თბ., 1955, ტ. II, გვ.526.

209. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხრობების პროტოტიპებს. გაზ. „აღაზნის განთიადი“ (თელავი), 1980, №13, გაზ. „ივრის განთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.

210. ლიტ: აღ. ყაზბეგი, თხზულებანი, ტ. I, თბ., 1962, გვ.512.

211. ლიტ: პ.რაზიკაშვილი, „მოკლე მოთხრობა ჩემი წინაპარის ჩამომავლობაზედ, მათ ზნეჩუღებაზედ.“ სეუბანეიშვილი, ვაჟა ფშაველა, 1937, გვ. 6—40; ლ.ჭრელაშვილი, ვაჟა ფშაველას მოთხრობების ზოგიერთი წყარო, ტექსტოლოგიური კტულები, 1977, გვ.22—23.
212. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, „ვაზის ყვავილობის“ ხაჯარო განხილვა, გაზ. „ალაზნის განთიადი“ (თელავი), 1979, 28 ივლისი.
213. ლიტ: ივ.ქართველიშვილი, ლექსენდები და თქმულებები, 1983, გვ.54—58.
214. ლიტ: ნ.კოტინოვა, ნოდარ დუმბაძის განხე-
ნება, თბ., 1990.
215. ლიტ: შ.ხაქარიაძე, „ორი სახელოვანი სი-
ცოცხლე,“ თბ., 1983, გვ.24.
216. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მოთხ-
რობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის განთიადი“
(თელავი), 1980, №13, გაზ. „ივრის განთიადი“
(საგარეჯო), 1980, №20.
217. ლიტ: ი. მეგრელიძე, ნ. დუმბაძის „დიდროს“

შესახებ, ჟურნ. „ჭოროხი“, 1975, №2, გვ. 6; იმე-
გრელიძე, რეპლიკა, „კრიტიკა“, 1977, №2, გვ.
206–208.

218. ლიტ: თ.ოქროშიძე, ხახარე, გაზ. „ლი-
ტერატურული საქართველო“, 1968, №15.

219. ლიტ: ქართული ქრესტომათია ანუ გამოკრუ-
ბილი ადგილები ქართულთა წერილთაგან დავით
ჩუბინოვის მიერ, მეორე ნაწილი, ლექსები, სანკტ-
პეტერბურგი, გვ. 7–8.

220. ლიტ: გ.ჯავახიშვილი, იცნობდეთ მისი მო-
თხრობების პროტოტიპებს, გაზ. „ალაზნის გან-
თიადი“ (თელავი), 1980, №13, გაზ. „ივრის გა-
ნთიადი“ (საგარეჯო), 1980, №20.

221. ლიტ: ბ.თათარაშვილი, ხეიჩა-მანმუტის
პროტოტიპი, გაზ. „ლიტერატურული საქართ-
ველო“, 1959, № 25.

222. ლიტ: ს.ჭილაია, მშობელ მიწაში ფესვგად-
გმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, №242.

223. ლიტ: ივ.ქართველიშვილი, ლექსები და
გმირები, 1983, გვ.28–31.

224. ლიტ: მიხ. ზანდუკელი, თბულებანი, ტ. IV, 1986, გვ. 9.

225. ლიტ: ლ. ასათიანის უბის წიგნაკი, გ. ქიქოძის ნაამბობის ჩანაწერები, აკად. გ. ლუონიძის სახელობის ლიტერატურული მუზეუმი, №26670-6.

226. ცნობა მოგვაწოდა ჟურნალისტმა გვანჯი მანიაშვილმა.

227. ლიტ: გ. ქოქიაშვილი, გია ჰაპუაშვილი, არწივთა საბუდარი, გაზ. „კომუნისტი“, 1980, 18 ოქტომბერი, №240.

228. ლიტ: ივ. ლოლაშვილი, ხულხან-საბა ორბელიანი, ბუკლეტი წიგნის მოყვარულთა საზოგადოების გამოცემა, თბ., 1980.

229. ლიტ: ვ. მარდალავიშვილი, წინაპართა აჩრდილები არ გვაპატიებენ, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, 30 მარტი, №75.

230. ლიტ: ს. ჭილაია, მშობელ მიწაში ფეხგადგმული, გაზ. „კომუნისტი“, 1989, № 1242.

P.S.

231. ლიტ: შ. გოზალიშვილი, 1905-1907 წლების რევოლუცია და იროდიონ ევდოშვილი, თბ., 1956. გვ. 47.
232. ლიტ: ვ. ხიდაშონიძე, ტასო ვაქირელი, ჟურნ. პიონერი, გვ.29.
233. ლიტ: ნ. დეკანოიძე, ოცნება ბარიერის მიღმა, გაზ. ლიტერატურული საქართველო, 1997, № 8.
234. ლიტ: შ. რადიანი, ახალი ქართული ლიტერატურა, 1954, გვ. 462.
235. ლიტ: ნ. დეკანოიძე, ინტერვიუ ჭაბუა ამირეჯიბთან, ქართული წიგნის აღიარება, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1996, № 6.
236. ლიტ: ია ქადაგიძე, „ჭონჭა ხორნაულის“ დაბრუნება, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1997, №8

რედაქტორი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

ზურაბ ნიკოლაძე

1

რედაქტორი	ბულნაზა უაღაზა
მხატვრ. რედაქტორი	ბურაჰ ბურჯაბიძე
ტექნ. რედაქტორი და დამკვლავდონებელი	ეთერ ბუძიძე
კორექტორი	ბულნაზ სამნიძე

წიგნზე მუშაობდნენ:
მარიკა ლაშხია
რუსუდან მებრეღოშვილი

ზედმოწერილია დასბუქვად 23.06. 97
ქაღალდის ზომა 60X90 /32
პირობითი ნაბუქვი თამაზი 3,25
საღრიცხო-საგამომცემლო თამაზი 2,6
პირობითი საღებავატარება 3,37
ტირაჟი 500

სახელმწიფო უსახო

ს. ს. „გამომცემლობა აჭარა“, ბათუმი, გოგებაშვილის, 24

ს.ს. „გამომცემლობა აჭარის“ პოლიგრაფიული ცენტრი,
ბათუმი, კოსტავას, 5

2

020

საქართველოს ეკონომიკის
და მდგრადი განვითარების
წარმოების მინისტრის
სამსახურის

საქართველოს
ეკონომიკის
და მდგრადი განვითარების
წარმოების მინისტრის
სამსახურის

K 9.300/1